

Marno János – Radics Viktória

A SEMMI ÉN

LEVÉLVÁLTÁS¹

RV (2010. DEC. 28.)

Nekem mondd? Nekem aztán semmiféle jövőképem, de még jövőtudatom nincs, ez mindig is ki volt operálva belőlem, sőt beleborzongok, ha valaki a „jövőt” említi nekem. Jószerivel a holnaputánt sem tudom/merem elgondolni, de még a jelen órát is tágítani kívánnám, hogy ne következzen be az a jövő, mely Damoklész kardjaként függ fölöttem. No és, mi tagadás, struccpolitikát folytatok, hogy ne kelljen számba vennem az eljövendőt. Vagyis a Rosszat. Rendszerint el is csodálkozom, amikor valaki tervez - nem, ne, én a mát, a jelen percet szeretném átélni! Túlélni? Mindig a tó formájú időt éreztem a magam részéről kívánatosnak. Ebből a szempontból nyomorék vagyok, jövő = riadalom és eltakart szemek. (A jövő a Medusa.) A jelenben viszont meg tudok merítkezni és bele is tudok vájni, hacsak nem vagyok épp, mint oly gyakran, valamiféle félkábulatban.

Tegnap séta közben azt kiáltottam magamban, hogy Uramisten, meghalok, és az életem legnagyobb részét eszméletlenül töltöttem el, valamiféle üres transzcendenciában, nem álmodozva, nem, hanem a semmiben, időközben valami automatizmusban delirálva. Ez a riadalom, mely már csak a „jövő” szó hallatára is elkap, ez valószínűleg a halálfélelem és az eltusolt tudat, hogy a *jövő mint halál* bármikor itt teremhet. Az évek múlásával egyre kevésbé megy az eltusolás... Ha kereknek gondolom az időt, akkor szorul a hurok, ha pedig egyenes vonalúnak, akkor ott a Végső Evidencia. És tágítanám a napokat, melyek egyre gyorsabban pörögnek le, szédületes gyorsulással. Úgyhogy engem nem lehet biztatni a „jövővel”. S az én időélményem nyilván egész más létformát hoz magával, mint azoknál, akik „egészséges jövőképpel” rendelkeznek.

Lehet, hogy én benne rekedtem az eszkatologikus szemléletben, mert mindig valami új életre, megvált(oz)ásra áhítozom, nem az eszemmel persze, hanem inkább a lelkemmel. Én minden nap éjszakáján valami teljesen újat szeretnék másnapra, folyton megújulásra vágyom, és így persze nap mint nap csalódom is, hiszen másnap a még öregebb bőrömben ébredek fel.

Itt jön be nekem a művészet, mint a mindenkori jelennek az elmélyítése, feltörése, felfakasztása. Zene, vers vagy festmény - és belecsöppen a jelenbe egy szemernyi másik idő, „örök” (bár nem tudom, mi ez), és átszínezi, mint egy szem hipermangán a vizet. Ezért boldogít engem a művészet. A vers, a zene és a festmény térideje transzcendens, nem evilági, és nagyon tud *lenni*. Néha magam is alkotok

¹ Marno Jánossal több éven át leveleztünk. Ennek az anyagnak egy töredékét tesszük most közzé. A levelezés más részleteinek lelőhelyei: *Kortárs* 2011 no. 5., *Ex Symposion* 2011 no. 74., *Tiszatáj* 2012 no. 10.

ilyet magamnak kontempláció közben, csak nem tudom „realizálni”, elszáll. De arra most visszaemlékezem, hogy már gyerekkoromban is voltak ilyen különös téridő-élményeim, bambának is tartottak miatt. Ha nem hagytak „meditálni”, képes voltam bezárkózni a budiba. Azt nagyon kiváló meditációs helynek éreztem. S mindaz, ami aztán az életemben munka, feladat volt, ennek a „drága” időnek a felszámolását jelentette. Én legszívesebben álló nap csak meditálnék. Persze a kommunikációs, szociális ösztön engem is rángat. Nem beszélve a meg- és túlélés köteleiről. A mimézisre is ez viszi rá az embereket, a túlélés roppant kötelme; ennek érdekében falkának kell lennünk. És államban kell élnünk. Az államhatalom ezzel az ösztönnel él vissza, miként az egyház a transzcendens igényekkel.

Amiatt is lelkifurdalásom van, hogy a kötelességeimnek nem teszek eleget, meg amiatt is, hogy a belső vezérlésemnek nem teszek eleget. Voltaképpen folyamatos lelkiismeret-furdalásban égek, álomban is, még mennyire, és ha ebben szünet van, az akkor az ünnep. Az én kátyúmat a lelkifurdalás pörgeti, perpetuum mobile gyanánt, meg a tévcselvekvések, amelyekre a büntudat visz rá, mert miközben purgálódni szeretnék folyton, épp e törekvésből eredőn teszek gyakran rosszat, téveset, ejtek hibát, hamarkodok el valamit, vagy kések el vele.

Semmilyen állandósággal nem rendelkezünk, mondod, és ez ellen vetjük be az egót? Az ego szűkebb fogalom, mint az „én”, könnyebben megtalálható, kéznél van, rászoktunk, kifundáltuk magunknak, többnyire rossz(indulatú) fikcióként. Érteni vélem, amit mondasz, hogy az Isten is szabott érvényű valóság, mely bizonyos feltételek közepette lép érvénybe, csakhogy a mindenkori transzcendens, metafizikai élménycsúcs is nevezhető akár Istennek. Valamiféle csúcsmélynéről, a „pánik mint nárcisztikus csúcsmélyné” (te mondad) fordítottjáról számolnak be úgy Ágoston, mint a misztikusok. És valami nagy-nagy „édességéről”, amibe nem vegyül keserűség. Én ilyet még nem éreztem, minden édességembe vegyült keserűség.

Az eleven mitológiai háttérnek valóban teljesen befellegzett. (Pl. a te Nárciszod se mitológiai lény, hanem csak a mitológiából kölcsönzött figura.) A gyerekeknél is így van, ők is csak a mesébe tudnak belefeledkezni. (Ez talán már egy genetikai módosulás is.) Mint tudod, a romantikusok a mitológiát akarták nagy garral feleleveníteni, és a mesénél kötöttek ki. (Meg még Heidegger is, ugye, ha jól tudom – ő meg egyenest a fasizmusnál kötött ki.) (Én még tán a dédnagyanyámnál találkoztam szikrányi mitológiai tudattal, ő ugyanis meg volt győződve, hogy a rádióból kis emberek beszélnek.) A technika, ezt ma pláne látjuk, a világhálóval helyettesíti be a mitológiát. Ez is valami „transzcendens”, miközben nagyon is irányítottan földi, műholdas és emberi, na és nagyon slampos kultúrát tesz lehetővé. Érdekes, amilyen precíz és áldozatot követelő a tudomány, olyan slampos és link a kultúra, ami kibomlik belőle. Trehány és konformista. Ezt akarja nyilván az ember, az apokalipszis helyett a beledöglést. Beledöglölni halálunkba.

Most Mahlert hallgatom, tegnap fél ötig „vettem” az A-moll vonósnyegyesét. Pont ilyen dallamkeverést érzékelek én is magamban, ha kicsit is eszméletemnél vagyok, mert ha nem, akkor nem tudom, mi történik velem. De tényleg, mi van velünk olyankor? Gépekké válunk?

MJ (2010. DEC. 28.)

Szöveget ütöttél a fejembe az „én” mostani megemlékezésével: az *ego* mint az individuum állandója, fonala, amire tolja fel az eljövendő a per(e)ceit; ezt vágta rá az agyam: *antiarriadné fonal*. A történelem fonala, nem a mítoszé, ám több rosszat nem kívánok mondani róla, mivel tartok tőle, igen, az „én”-től, meg attól, hogy a semmibevételével valóban csak a semmit provokáljuk. Nem tudom, nem emlékszem rá, csupán rémlik, hogy mintha Freud is ilyesféle funkciót vagy jelentést tulajdonított volna az „én”-nek, a halálöszton forrásának tekintette, ezt tényleg csak hasraütés-szerűen mondom, nekem tudniillik az „én” inkább azonos a freudi „felettes én”-nel, mint a szubjektum ösztönkésztetéseivel. Az „ego” autoritás, többnyire negatív autoritás, de autoritás, és közelebből vizsgálva nem is annyira állandó valami, ahogyan fentebb állítottam, illetve állítottam.

Tűnődöm, melyik az alkalmasabb szó rá, hogy izgat-e, vagy inkább nyugtalanít az „én”-nel kapcsolatban egy sejtélem: az „én” *nem más, mint a szubjektum mindenkori, ám igen-igen szökdöső hajlamú, vándorló origója*. Ami szüntelenül reflektál, de mihelyt ő maga reflektálódik (mint most, amikor emlegetem), már nincs is jelen, nincs sem itt, sem ott, pontosabban ő maga a tiszta jelen, tér nélkül, hiszen ha teret kapna, elmúlhatna és eljőhetne; volna honnan hová lennie. Remek hasonlat a Merleau-Pontyé, tudod, amikor azt magyarázza, hogy mi történik, amikor egyik kezem megfogja a másikat: akkor most hol az „én”? Mert amint reflektálok a kezemet mint „én”-jelenést, már megszűnik „én” lenni, objektíválódott, és ugyanez érvényes futurológiailag is. Érted, miért hasogatom a szörszálát ennyire? Hát persze, hogy a valóságos semmire, a Semmire célozgatok, az általam talán egyes-egyedül kétségbevonhatatlannak gondolt referencialitásra, amely azonban megszűnik az lenni (referencia), mihelyt szóba hozom, mihelyt hivatkozom rá.

Nem gondoltam ezt így el, amikor a kötet címébe belevettem, ám most mégis azt gondolom, hogy időszerű volt úgy tennem. A nyelvemen volt már. És ebből az aspektusból szemlélve a dolgot, semmi averzióm a semmivel szemben, jóllehet mint üres hely (mert tiszta jelen) magának a szörnyetegnek a trónja. A szörnyeteget pedig egyáltalán nem képletesen értem: amitől rettegünk, iszonyodunk, az ez a szörnyeteg, mindig evvel nézünk szembe, amikor a valóság(os időtapasztalat, valóságos időérzé-
künk) cserbenhagy bennünket.

A semmivel szembesülve valóban szörnyethal az ember. Ha nem hal szörnyet, hanem mosolyogva átszenderült, akkor elmulasztott szembenézni a szörnyeteggel. Ó, csak most ne hasson hülyéskedésnek a beszédem! A szörnyeteget mondjuk úgy képzeld el, mint egy roncsstelepi préselményt, még nem lemezsedett el egészen, még látszódnak a szín-, az anyagkülönbségek, ám az eredeti sajátformák immár teljesen kivehetetlenek. Nem tudsz visszakövetkeztetni rájuk. Kísérteties. Még hozzá azért kísérteties, mert a szörnyeteg *multi-egősödött*, az individuális *ego* elbomlott benne, illetve elburjázott, így képelem. Szörnyű elképzelni, és úgy elképzelni, hogy ez a halálos matricája, ami aztán egy kész örökkévalóság, mire lekopik, lekapirgálódik a semmibe meredt szemedről.

Az Isten kérdése ma megint rosszféle módon nyugtalanít, nem tudok attól tágitani, hogy az általam ismert (már amennyire ismert) vallások mindegyike az illető közösség hierarchiáját és autoritás-rendjét képezi le, innen nézve tehát mint transzcendencia merő projekció az Isten – igen ám, de honnan az illető közösség szervezettsége? Miért okoz az emberben csalódást az, amikor egy isteni rendre váratlanul a legeldugottabb porfészek legporosabb szegletében bukkan rá, mint ősmintára, amely kézbe vehető, mint egy lámpás, és dörzsölheted, nem dobban elébed semmilyen szellemóriás. Miért találjuk szimplának, menthetetlenül eviláginak a porszemet, porszemen érve persze bármit, ami ezt az ajakbiggyesztő csalódásérzést kelti bennünk, olyasmi érzést, hogy megváltásunk ismét elhalasztódott, rostokolhatunk tovább porcellánkban, esetleg porfolyosónkon, s netovább.

Isten pedig ebben a képletben nem lehet más, mint a börtönigazgató, vagy épp a kórházigazgató, a börtönkórházé, és ezt azért is mondom, mert magam kisgyerekkorom óta irtózom a kórháztól, a fehérköpenytől, az orvostól, aki anyám mellett állva, anyám kérésére végigmér a tekintetével, és ha szerencsém van, nem ér hozzám a kezével, csak mond valamit az anyámnak, amit nem értek; anyám fehérköpenye az egyetlen vigaszolt a szememben, belékapaszkodni azonban nem merek, félek az orvos megvetésétől. Imrének hívják. Egy vörösre festett hajú, kövér asszonnal él együtt, akit nem vehet feleségül, mert a felesége él még, ott a házban, egy titokzatos szobában, amit állítólag kívülről zárnak; anyám olyasmit magyarázott annak idején, hogy az oroszok őrjítették meg '45-ben az asszonyt, hogy mivel, arra nem emlékszem.

De nem akarok az Isten-kérdéstől ennyire elkalandozni. Feloldani sem, kisnovellákba oltottan – apropó, *olt*, *oltalmaz*, ez utóbbi is a kérdéshez kapcsolódik, de amit elsősorban és legutolsó sorban különösen tőle származtatunk, az a kegyelem, a megkegyelmezés. Ahogy a Sólyomnak mint köztársasági elnöknek módjában állt volna kegyelemben részesíteni egy halálraítéltet, ha úgy dönt a Nép Szava, hogy álljon vissza az országban a halálos ítélet joga.

És ebben a pillanatban esett be Sziveri-versküldeményed, a *Bábel*, végigfutottam és megrendültem, ám annyira mégsem, hogy maradéktalanul tettszen is a vers. Sok részlete igen, mások nem, viszont ebben is ráismertem valamire: hogy a szokásaink rabja vagyunk elsősorban. Vagy másod-, ha nem harmadsorban, ha világrajövetlünket nem veszem föl a szokásaink közé, meghalásunkkal együtt; de hogy a halálos ágyamon is a költőcsörgőmet csörgetem, kereplőmet pörgetem – amit bő évtizede pörgetek több-kevesebb sikerrel: Ria, engem ez is megriaszt! És emlékszem is rá, hogy ez az érzés járt át, amikor János még talpon lehetett, s így egy talponállóban mondta el nekem a diagnózisát, én, mint tudod, nem sokkal a szúrás és a kibékülés után voltam akkor, és hallgattam a Jánost, néztem és álmélkodtam, hogy milyen érzelmeket, indulatokat gerjesztett benne éppen a betegségtudata. Olyan tartásról tanúskodott, illetve árulkodott a beszéde, sőt, igen, a testtartása is, amitől meghűlt eremben a vér, egyszerre éreztem őt teljesen őszintének s ugyanakkor józanul tébolyodottnak. Ebben a versében csak az őszinteséget és a kereplést hallom. A kereplés csak sejteti a tébolyt, a tartalmát nem árulja el. Bizonyos pontokon azonban százszázalékos mozdulatokat érzékelek, és utánuk érteni vélem, hogy abban a

félelemben ez a koncentráltóság nem tartható; vágyunk lehet csak az, hogy az utolsó pillanatokban hibátlanul szóljunk, és fölöslegesen egy szót sem. Ezért szeretnék fitten, kifogástalan passzban kimúlni.

RV (2010. DEC. 29.)

A labirintusnak ez a szakasza az éntől a semmin át a szörnyetegig és a halálig vezetett. (Mely ponton összetörök az üveges szem.) Az Isten pedig közben a félelem és az esedezés körülményektől függő projekciójaként tűnt fel; mondjuk, ha van halálbüntetés, van Isten. Nem is olyan nevetséges ez az utóbbi feltevés, hiszen, amennyire tudom, történelmileg tényleg így volt; minél vérmesebben és gyakrabban lép föl a zsarnok halál a történelem színpadán és minél borzalmasabb a szín, annál jobban fölélénkül az Isten. A vérfügő. Mondanom se kell, hogy ez az egyéni történelemre is vonatkozik. Mikor az „én” lángol vagy cafatokra hasad. Békében az „én” olyasmi, mint a rózsafüzér, amit morzsolunk; ha belegondolunk, csak az imádóság tartja össze.

Az „én” legnagyobb hívői a hatalmi autoriterek. A kontemplatív autoritás agnosztikus. Az „autoriter én” maga a pöffeszkedés, túl a nárcizmuson, hiszen a „nárcisztikus én” sóvár és bizonytalan; az „autoriter én” talán inkább a kigyúrt vanóságával tüntet, végső soron a Semmi tagadója, egész lényével. Az autoriter ego inkább talán pornográf. A normális, bizonytalan ember „én”-je viszont valóban a semmi rokona, és az ettől való szökdösésében csupán törekeny hatalomgyakorlásra képes. Az „én”-ünk elcsíphetetlensége, amiről már beszéltünk, hogy „mihelyst reflektálódik, már nincs is jelen” – bizonyára ez a legnagyobb teljesítmények és a legnagyobb bűnök és bakik ösztökeje. De miért van ez így? Talán a florealis és állati mivoltunk, a természetünk jelenléte miatt.

Olyan rejtélyes az énünk, mint a természet, mint a fizika, mint a fénytörés. A semmivel való közeli rokonsága viszont, azt hiszem, állítható. S ha azt írod, hogy az én „a tiszta jelen, tér nélkül”, akkor metafizikai jelenség is. Hozzáfűzném, hogy zavaros „tiszta jelen”, mert az emberi állag-állapot jócskán összezavarja-maszatolja ezt a tiszta jelent. (Tükör által homályosan.) Hogy nincs tere, nyilván ezért ilyen hisztis és riadt. (Mondjuk egy kutya ezt a problémát játszva, és mily szépen megoldja.) És valószínűleg folyamatosan érzi/érezkei annak a szörnyetegnek a jelenlétét, akit emlegetsz. Csak nem bír szembenézni vele, azért szökdös. (Egyébként Sziveri posztumusz költészetében annyira érződik ennek a szembenézésnek a lehetetlen rettenete. Hetet-havat összehány, és közben rettenet, a halálfélelem grammatikailag, poétikailag jelenik meg ezekben az utolsó versekben, önkéntelen, mikor egyre kevesebbet bír „kerepelni”, ereje és kedve is fogytán; a költőt eszi szét a félelem, a halál, miközben a testét a rák. És nem terem közben „tiszta jelen” és megfelelő verstér. De ez a furcsa „multi-egósodás”, amit említettél, ez megjelenik ott nála, és hát betegen, koncentrálatlanul, hogy is mondjam, velőremegésben.) Azonban a Semmi és az Én egy fából faragottsága, hadd bukjak el a hasonlaton; egyívásúsága, ez engem is nagyon érdekel. Azt írod, a Semmi megszűnik az lenni, ami (!),

mihelyt szóba hozod – persze, *mi helyt*, hiszen *nem lehet helye* a Semminek, a nyelvben, a szóban sem. Még a Szörnyeteg is csak képnek bizonyul, mely a halálban lekopik, elperreg. Meglehet, hogy a Szörnyeteg a legélethűbb, a halált sem meghadutoló projekciónk...

Az „én” tehát csak erővel és erőszakosan (hatalommal) objektiválható. A „felettes én”-t én az „én” karimájának – karizmájának? – tartom csak. A „felettes én” szinte megfogható, vannak fogalmai, szabályszerűségei, funkciói, határai. Az „én” viszont elúszik. Az „én”-nek a „felettes én” csupán kapaszkodója. És akkor még ott van a tudatalatti, ami már, úgy fogjuk fel, a „nem-én”. A vers sem „fejezi ki” (akkor már inkább „le”) és nem tárgyasítja az „én”-t, hanem valahogy beleszővi a világ kontextusába, szétszalazza, beágyazza, vagy nem? Jelenvalósítja, de nem ebben a valós jelenben itt, hanem egy másikban. Jászolba helyezi és keresztre feszíti, mondhatni keresztény fogalmakkal. Meghalasztja. Támogatni nem támogatja, hogy feltámasztja-e, azt nem tudom.

MJ (2010. DEC. 29.)

Az „én” megfoghatatlansága elsősorban nem pszichológiai fenomén, hanem filozófiai, illetve metafizikai vagy fenomenológiai: azért hely-telen, mert abszolút jelen(idejű), s ugyanezért nem annyira a hatalom által semmisül (ezt már következménynek gondolom), mint inkább hely-telen természete által, azáltal, hogy azonnal meg is szűnik lenni, tehát nagyon is igaz a rózsafüzér-hasonlatod, az én szakadatlanul lemorzsolódik. „S mit úgy hivtam: én, az sincsen. Utolsó morzsáit rágom...” Az „én” maga az akció. A semmi – megnyilvánulóban. És amint megnyilvánul(t), már nincs is többet – ez pedig azért érdekes, ugye, mert épp tegnap állapítottuk meg, hogy az „én” a fonál, nem Ariadnéé, hanem az ellentétéé: *Antiariadnéé*, amire felfűződik a történelem. Az egyoldalúan evilági, mely egyoldalúságával szolgáltatódik ki a halálnak, szün-te-le-nül. Engem pedig az ejt minduntalan ámulatba, hogy a megszámlálhatatlanul sok „én” egyidejűleg miféle szórását jelent(het)ji mégis a semminek, hely-telenítve mindazt, amit akaratlanul is sikerült megvalósítania. Hamlet ezért találja eltolva a világot, mert szerepe szerint ő az egyetlen olyan szubjektuma a drámának, amelyben helyén az originális „én”. A *semmi-én*. A halálosan eleven, míg a többieké fogyatékos, eltárgyasult, eldologiasodott vagy megtébolyodott. Amit a vers *énesülése*, illetve *éntelenülése* kapcsán mondasz, nem biztos, hogy pontosan értem, dehát magamat is csak nagyon ritkán, a krisztusi jelenítését, gondolom, a karácsony is sugalmazhatta, azért emlegeted a jászolt is, nem?

Nekem ma erről egy nehezebben megfogható-megfogalmazható érzetem vagy képzetem támadt, az uszodából jövet az utcán, fuldokoltam a hidegtől, a rekeszgörccstől, és ezért nem fordultam be az aluljáró felé az Alkotás útján, hogy átjussak a Déli-sínekhez, s talán ez a fuldoklós-ötletelős közlekedési izgalom sugalmazhatta, hogy a vers, ha valóban beletrafál versiségébe, úgy pontosan ennek az „én”-nek a lepkevadása, Szép Ilonkája és (királyi) Vadása egyszerre, hogy „tudományosabban”

is előadjam: leletmentője. Az „én”, azaz a mindenkori origó leletmentője a vers, tárgyai, alakzatai, sőt eszméi is (eszmetárgyai) mind tőle (vagy vele) átitatottak, és viszont: bennük ő mint a semmi vízjele.

Untig emlegetem a semmit, nem azért, hogy amortizáljam, hanem hogy fizikai jelenlétét reprezentáljam emígy, s hogy amit mondok, mégse hathasson egykönnyen képes beszédnek. Természetesen nem törekszem képtelenül beszélni, még csak azt sem mondanám, hogy nem gondolom olykor az ellenkezőjét annak, amit mondok, hogy ismét Pontynkhoz folyamodjam: ne keverném időnként a markoló kezet és a másik kézhez tartozó alkart, ám egyvalamit lehetetlenség megfelelően árnyalni: a semmit. Mondanám, hogy az *össemmit*, de ez így játék a szavakkal, holott én valóban arra a semmire gondolok, aminek a megsérülését „élvezük” mi is, és ami ekképp mintha megbosszulná magát rajtunk minduntalan.

Innen nézvést, pontosabban hallvást, a szemrehányásra érdemesebb felfigyelnünk a heideggeri kérdésben: *Miért van egyáltalán a létező, s nem inkább a semmi?!* Nos, ha nem merő agyrém az én „én”-em (vagy még ha az is!), talán érthető, hogy miért vagyok annyira ambivalens a lényegét illetően. Blokkolja elgondolásom érvényét, hitelét maga az a körülmény, hogy élek, azaz teljesen inkompetens vagyok a nemlét dolgában, másfelől miért ne tehetném fel, hogy emberi küldetésem (idézőjel felfüggesztve) éppen az, hogy a valamiben végre szóhoz juttassam a semmit, vagy szót emeljek érte, miután a sok „valami” közti vizálynak benne látom a forrását. A harc tényleg a semmiért zajlik. És itt ne valamiféle beckett-i felhangot neszelj meg elsősorban, bár ne zárjuk ki, hogy Beckett is komolyan vette a semmit, elképzelésem szerint mindannyiunk „én”-je potenciális képviselője a semminek, ahány „én”, annyi semmi, variációk vagyunk tehát a semmire, s talán pontosan ezért félünk annyira mind a meghazudtolásától, mind a differenciálatlan helyreállítódásától, a haláltól. Igaz, többen mondták már nekem, hogy ilyesmiktől egyáltalán nem félek, még a haláltól sem feltétlenül, ne szónokoljak hát mások nevében.

Nagyon szerettem volna referálni egy álmomról, még hajnalban támadt ez a vágyam, szándékom, amikor felébredtem belőle, azután persze visszaaludtam, és csak vázlatosan maradt meg belőle valami. Így a jelentőségét teljesen elveszítettem. Ismered nyilván ezt az álombeli élményt, hogy közben érzed, sőt tudod szinte, mi a jelentősége a jelenésnek, még azt is pedzed, hogy mi a dolgod vele, mire kell elszánnod magad stb., bár bizonyos diszkrépancia-érzet ugyancsak nem múlik belőled. Nálam legalábbis ez a jellege az álomnak. Most éjszaka azt álmodtam, hogy valaki hozta a hírt, életben van a húgom, semmi baja, én meg dühös lettem, hogy mit hülyéskedik velem az illető, ám akkor valóban megjelent a Csicsi, tapintottam őt a kezemmel, szememmel, és egyszeriben megértettem, hogy az urna ott a piliscsabai temető halottasházában kamu volt, nem volt benne hamu, legalábbis az övé biztosan nem. És az ezutáni értesülések foszlottak el azóta, arról, hogy hol rejtőzködött az elmúlt három évben, ki rejtegette és miért... Most ne többet, félek, hogy bármit írnék még, avval csak szétzilálnám az amúgy sem masszívra font szellemfrizurámat, jóllehet legszívesebben mondanám, csak mondanám sejtelmeimet, derengéseimet, ködbe veszendőségeimet.

RV (2010. DEC. 29.)

Félreértésekhez vezethetnek a fogalmaink. Az emberek „én”-en általában a „felettes én”-t és/vagy az „egó”-t értik, azaz a vázat, a kast vagy a megkeményedett magot, mi viszont az individuális (individualizálódott) szubjektumot (szubjektivitást) értjük alatta, ami sokkal tágabb és mélyebb (feneketlenül mély) fenomén. (A mélység itt most nem pozitív minősítés.) Sokan rendíthetetlen entitásnak vélik az „én”-t, tömör, érzelmekkel, indulatokkal degeszre tömött anyagnak. Még az ún. „lírai én” is milyen vaskos vagy milyen önállító-állhatatos, milyen magától értetődőnek vett, akként eladott tömör létező tud lenni! Számodra viszont az „én” a valahonnét (a semmiből) megszülető és valahova (a semmibe) haló, közben szüntelen ki-kihunyó és elvesző, önmagát elvesztő (megsemmisülő), egyéni vonásokkal bíró szubjektivitás, melynek a test a lakhelye, közvetlen világa-természete, melynek többnyire nincs is tudatában (miként a világban-létnék sem vagyunk tudatában gyakran), emellett folytonos eksztázisra (kilépésre) kárhoztatott („üdvözülésre kárhoztatott”).

Az „én” mint szubjektum hely-telelsége, hogy nem képes otthonra lelteni sem a saját testében, sem a világban, ha belegondolok, valóban onnan eredhet, hogy az eredete a semmi, hogy abból fakad, tör ki belőle s török bele. Valami szaggatott folyamatossággal. Mondhatni, a lélek a semmi síró gyermeke. Vagy eltelt gyermeke. Aki unatkozik, vagy oda visszavágyik. Miközben mit sem tud, mit sem akar tudni borzalmas ősiségéről, hiszen erre az érintésre hullani kezd róla a kultúra, *mint ruha másról a boldog szerelemben...* És nagy különbség, ha azt mondjuk, hogy az „én”-ben nyilatkozik meg a semmi, vagy az „én” maga a megnyilatkozó semmi. Ez utóbbi esetben az ének nincs foglalata. Szaggatottan folytonos önteremtő („autopoetikus”, így a szakszó) mozgása van csupán, és a megcsináltat megsemmisítő lendülete (hogy ne mondjak dialektikát). Az „én” foglalataul létre lehet hozni a vázat, a páncélt, vagy az eszméket: szeretet, Isten, haza. Az „én” semmijének a tagadása vezet az ideológiákhoz, különféle felvérteztségekhez (félrevezetettségekhez). Mert a „lélek-én”-re nem lehet koncentrálni, hiszen semmi.

A semmi centripetális erejét viszont talán mindenki érezte. Az én semmisségének a tagadása bizonyára annak a faji cinkosságnak (és nyelvi összeesküvésnek) a magja, amiről már beszéltünk. (Ez nyilvánvaló, ha megnézzük a különféle közösségi formációkat, pártokat, brancsokat, nemzeteket.) A nevelés: erre a tagadásra való idomítás és erőszakos rávezetés (szocializálás). Ennek ötéves, tízéves, nyugdíjkorhatárig és az idősök otthonáig, a lakályos kriptáig elérő terveivel. A saját semmi tudomásulvétele nyilván rettenetesen ijesztő (mint írtad, a Szörnyeteg tokja, félreolvastam, *trónja az*).

Engem mondjuk nem ijeszt annyira, mert élettársamul fogadtam; összetanultunk, mondhatnám. Csak a halál képében rettent meg. Mi több, érzékelem ezt az „én-semmit” e pillanatban is, hogy írok, s ha írok, annál inkább. Itt van minden szavamban és közöttük. A nevemben. De hiszterizál belül, ha valami miatt reá koncentrálnék. Például ma elmentem az általános iskola mellett, ahova a Fanny járt nyolc évig annak idején, és az azóta eltelt évek úgy csaptak át rajtam, mint a semmi óriás hulláma, melyben áttetsző medúzakként az elmúlt énjeim úszkáltak és csíptek.

Semmiképp sem tudtam volna ezeket a medúzákat megfogni, összefogni a karomba. (Ahogy nincs az a kar sem már, mely a gyereket fogta át.) Az ilyen átható semmi-élmények csakúgy megtarthatatlanok, mint az „én”, mely átélte őket.

A Medusára rátérve, nagyon érdekes, amit írsz, hogy az űs-semmi megsérülését élvezzük – ami tudományos és vallási igazság-számba mehet –, s az megbosszulja magát rajtunk; eszerint hatalmas a hatalma (dühe?), és erről meg a fiai által kasztrált Uranosz jut eszembe. Az ő fiai a küklpszok és titánok, az „ős-én”-ek. (Hát nem küklpsz és titán minden „én” azóta is?) A semmi szétszórátása a sok-sok „én”-be olyan, mint egy nagy szétfröcskölődés, vér-fröccs. (Éktelen ordítás kíséretében.) Hihetetlenek ezek a régi görögök, gondoltam ma séta közben, nagyon gondolatébresztő lehetett olyan mitológiai világ közepette élni. (És nekik még hinni sem kellett ehhez.)

Különösen zavart okozhat az „én”-fogalomhasználat a poétikában, mert akkor olvasóid egy stabil, pompás, „kulturált én”-re gondolhatnak, melynek leleteit, királyi kincseit mented, mikor verset írsz, pedig, mint mondod, pont az ellenkezője forog fenn, a vers-mű a (királyi) Vadász és egyúttal szegény Szép Ilonka. Nem te vagy a királyi én; abból rossz versek születnének. Egyébként ma a havas Népligetben pont erre a versre gondoltam, hogy Szép Ilonka és a lepke a remegő lélek metaforái, azé a lélekremegése, amit mindenki érez (hacsak nem ült trónra). A semmi mindenesetre nem jelenthet dermedt állapotot, hiszen minden, ami dermed, az anyagiasul. Mozgást említeni a semmivel kapcsolatban szerintem nem ellentmondás.

Mondhatom, hogy költői küldetésed a semmivel kapcsolatban teljesíted. Mert az akár kőkemény leletek ellenére ott a semmi rezgése a verseidben, és az „én” úgy bújik ki a lárvából, a gubóból, ahogy a világ időjárását akár megváltoztató lepkeszárny remeg meg. „Hím porgerle csapott fel: szerethetlek tehát!” És: „Sose voltunk, maradunk hát övé.” De szép! Ez a Celan-vers pont erről a semmiről szól, amiről beszélünk, vagyis annak az egyik szép megnyilvánulásáról. Persze borzalmas megnyilvánulásai is vannak.

Én is álmodtam már olyat, hogy a szeretteim (nagyanyám, nagyapám, apám) nem haltak meg, hogy az csak tévedés volt, valami becsapás-becsapódás, hiszen, mondta az álom, itt van, íme, jön, él, testi valójában. Ezek mindig afféle „nagy álmok” voltak nekem, álombéli szívem dobbant beléjük, és olyankor valami *heuréka* élményem is volt, hogy nahát, mekkorát tévedtem, mekkorát érzékszalódtam, hogy becsapódtam, hiszen evidens, hogy él! A mama él! De aztán mikor felébredtem, elmúlt ez az evidencia.

Ha-ha, semmi-kutatásunk nem érhet a végére, csak bizonyosságul szolgálhatunk rá – „hogy bizonyosság vagy erre, legalább azt köszönjed” –, meghalván.

MJ (2010. DEC. 30.)

Annyiban talán mégis ellentmondás mozgást emlegetni a semmivel kapcsolatban, hogy ez a „semmi-én” valóban hely-telen, ergo amint megragadnád itt vagy amott, tovatűnik, nem, jobb így: odább-tűnik, tovább-szökik, mint az abszolút jelen(idő).

Mert hiszen ideje sincs, a semmi (én) örök, maga a tiszta szubjektivitás, szerintem ha ezt valaki észbe veszi, és sikerül minden pátosztól megtisztítani, akkor már nem félreérthető, legföljebb – egyáltalán nem érthető. Hogy is volna érthető, hiszen olyasvalamiről beszélünk, ami maga beszél, nem velünk kánonban, hanem velünk vagy együtt, vagy sehogyan. Kihagy velünk. „Hol fényben fürdesz, azt a termet, / elsötétítem – meghalok.” Tiszta beszéd, persze nem pátoszmentes, de pátosza teljesen praktikus, célratorően gyakorlatias, hiszen alkut kínál: még visszafordíthatod a szándékodat, még visszatarthatsz a megsemmisítéstől. Mindamellettt szerintem a mondás lényege itt már nem a döntés provokálása, hanem a felismerés szóvátétele. József Attila példáit azért érzem különösen szemléleteseknek, mert sokszor teljes egymást-fedésben mondják az indulati-érzelmi közlendőt illetve a tulajdonképpeni közölhetlent, ami éppen ezáltal, a maga közölhetetlen lényege által teszi irtatlan horderejűvé az indulati-érzelmi közlést. És így a közölhetetlen (mint tiszta bensőségesség) jelenhet meg egy varázsütésre az olvasóban.

Nem emlékszem már arra, amit evvel kapcsolatban Merleau-Ponty elmondott, tudniillik az interszubjektivitásról mint praxisról, de azt hiszem, nála a tiszta jelenidejűség kölcsönössége az, ami a két „semmi-ént” talán nem is közös nevezőre hozza, mert az már a konszenzus nagyrészt reflektált műveletének a terméke, hanem eksztatizálja – a két semmi-én megcserélődik. Ha arra gondolsz, hogy a magányban gyakran az a legrettenetesebb, hogy pangásban tudod az énedet, vagy még inkább: az éned mintha szét akarná rothasztani lényedet, a testedet, az interszubjektív cserekció ilyen végtelensége már nem is olyan meghökkentő: szerintem épp az általad régen tanulmányozott spanyol szentek rá a legjobb példák, hogy a szerelmi ekstázis vallási ekstázis is, a vallási ekstázis a szerelmi ekstázist transzcendálja, létrehozza gerjedelmével a másikat, az „abszolút semmi-ént”, a totális szubjektivitást, azaz az örökkévalóságot.

Tudom, kezd idiótának hatni a beszédem, félbe is hagyom hamarosan, most múlt négy óra, és hát meggyötört ez a nap eléggé, nem igazán ambicionálom a holnapi ébredést, és ezt nem a bosszantásodra mondom. Vagy ha igen, akkor vedd bosszúnak, amit azért állok rajtad, mert most már a sokadik leveledben mondd, hogy *...kivéve a halált*. Hogy az nem, azt azért ne. Pedig hát ha azt ne, akkor mit igen?

(másnap)

Megint arra ébredtem, hogy inkább a halál, eszembe tolult a tegnap öröksége, és benne a legszörnyűbb: hogy semmit nem tudok tenni azért, akinek a fájdalma elviselhetetlen a számomra, és ez a tudat, hogy nekem elviselhetetlen, ha pedig így érzem, mi a francnak élek, hiszen rajta nem tudok segíteni, ellenben még én nyavalygok, hogy neki rossz.

Egy szó kívánczik még belőlem, és ez az elidegenedés. Haha! E szóval tálatattak a hatvanas évek művészfilmjei! De nem innen a kívánczóság. Hanem aktuálpolitikai okból, mert több helyütt olvasom, hogy bajaink rákfenéje a foglalkozta-

tottsági arányban honol, pl. idehaza állítólag egynegyed aktív dolgozik a háromnegyed inaktívrá is, s hogy a mindenkori politikai vezetés közönségesen a saját érdekében a háromnegyed inaktívnak udvarol inkább, és sarcolja az igavonó egynegyedet. Vérért szívja. Elhiszem, ám mi más tethetne? Hagyja elhullani, vagy lökje szakadékba, mint én tettem a kecskémrel a versenyben? És akkor ki fogja fogyasztani az egynegyed aktív által előállított termékhegyet? Na, nem foglak untatni praktikus fel- és ellenvetéseimmel, konklúzióimat úgyis sejtethed, igen, nemünk problématermékének tekintem, az elidegenedés újabb fejleményének eme szakaszunkat, amelyben vergődni látszunk, és, megbocsáss, de hangsúlyosan nem valamelyik politikai kurzus szégyenének. És végezetül: mi van, ha ezeket a mostani politikai balhékat gyógyírnak, gyógymasszázsnek tekintem elidegenedettségünkre?

RV (2010. DEC. 31.)

Elképedtem a legutóbbi leveled első bekezdésétől, nem tudok szabadulni, se megszólalni, és üres egeket látok tőle – mi más az ég, ha nem üres? maga a tiszta nagy üresség! –, a semmi, a „semmi-én” gondolata lenyűgöz, a rabul ejtés és a fölszabadítás küszöbén tart. De se ide, se oda. Olyan, mintha látnám, miközben nem látok semmit, avagy a semmit látom, egy pillanat töredékére totálisan érzem a „semmi-én”-t magamban, amit a pillanat következő töredéke összezavar, szavasít és savasít, közben örömmel veszem el magam, és kedvemre van szavak után kapkodni. De mi az abszolút jelen? Mindig csak az elröppenését érezhetem, ami paradoxon, és akkor én magam vagyok az a paradoxon, ami maga-magamát szúrja. (Sétáimon is oly gyakran tüskéket, töviseket látok meg, és te mondtad, idézted, hogy amit meglátunk, az valami módon már bennünk volt.) A paradoxont ilyennek képzelem és érzékelem: X. *Kiazmus*, mondaná Ponty. Az abszolút jelen gondolata is elképeszt, megint *egek!*-et kell kiáltanom; pedig ez olyan „szellemi dimenzió”, ahol nincs csalódás, és nincs vigasz, hogy kedves szavadat vegyem, valóban csak *ki-ábrándulás* van, ábrák folytonos-folyamatos lekopása, elpergése. És még valami távozás. Az abszolút jelen és a távozás ésszel fölfoghatatlan együttese. És még mindig az *egek*hez ragaszkodom, mint ami a legjobb absztrakt és egyúttal konkrét képe az abszolút jelennek. És még ennek az ábrának, ennek a kéknek is le kell kopnia, az atmoszférának (a tükörnek), hogy *felrézműljön* az akár talán letaglózónak is mondható abszolútum. Amit, mondod, ismeretlen origóként, szökdöső origóként magunkban hordozunk. És mintha a sebzettség vinne hozzá közelebb, egy szúrás, mely majdnem oda hatol, ahonnét elrántjuk magunkat. Ezért nem vagyok tiszta szubjektivitás, hanem piszkos szubjektivitás vagyok, önmagát a semmitől menekítő és mindenféle anyagokkal maszatoló. Most pl. a szó anyagával. És ha azt mondom, hogy *egek!*, már nem akad fönn a szemem, mert alattam is ég van. A semmi körülölel és pusztít, miként a sérelme vagyok én magam is. A sérelmezett semmi! Mely lökdös, jaj, most egy régi versed jutott eszembe, mindjárt kikeresem: „Álmodom feljebb valót Orkán vén / Leányaival, hogy dobálnak bűnnek, // mint a labdát, s mely szusz nem fogy bennük meg” – ezt kerestem, ezt érzem most, hogy beoltottál a Semmivel. „Számon

étermaszk”, igen, az atmoszféra is lefejtethető burok. Szép ez a régi vers. És most itt a szépség tényleg – verstény-leg – az iszonyú kezdete, hozzáfűzve, hogy az iszonyú kicsit túl érzelmes szó itt nálad. Az meg még érzelmesebb, érzelmekkel iszonyúan megterhelt, ha hozzáfűzöm, hogy a totális tiszta szubjektivitás az Isten, amit tehát az énesült, énné sült, a létbe belekozsmált szubjektivitásunkkal, értem ezen most ennek az „én”-nek a praxisát, bepiszkolunk. De a tiszta és a piszkos itt nem akar etikai minősítés lenni, hanem inkább csak állag. Hiszen a piszkos állag, azért bírjuk takarítani, megfogni, pl. a port, vagyis a földet. (Ha-ha, mint rossz háziasszony, mindig is csodálkoztam, hogy a port mért mondják piszoknak. Vagy mért söprik el az avart.) A semmiről való beszéd nehezen indulat- és érzelmentesíthető – hisz akkor mi marad? –, mi több, ez a József Attila-idézetéből kiderül, talán csak ezzel a lökettel tárható fel egy pillanat erejéig. (A semmiről való filozófiai beszéd ezért „nem megy át”, mert az van, hogy *valamiről* beszél, és akárha azt mondaná, hogy „bonbon” – na jó, savanyúcukor; a semmi mint tiszta fogalom fából vaskarika, szinte használhatatlan, elfedi tárgyát.) A semmiről valóban csak a sorok között lehet beszélni, olvasni, mégpedig az „én” kapcsán, mert akkor élményszerűen már-már megfogható, és a *már-már*-ban, elszökkenőben rémlik fel. És még inkább az ének intenzív interakciójában, mikor is, mint írod, „a két semmi-én megcserélődik”, és a cserélődés árama érzékelteti a semmit. Ezért volt számomra reveláció a József Attila-idézeted – „azt a termet elsötétítem – meghalok” –, mert itt a cserélődés nem sikerült, illetve rácsapódott az ajtó a magányos szubjektumra, aki így magában cserélődött le a saját semmijére, és ezért a villanyoltás (a lélek, a személy házában) lelassított pillanata (így is írja, gondolatjellel: „elsötétítem – meghalok”) a semmi fényjelévé válik. (Mint mikor a csillagászok fényjeleket fognak a kozmoszból.) A spanyol szentjeimnél meg ez az interakció még eklatánsabb, hiszen hústalan. Érzéki, de hústalan, és úgy meg a semmi röntgenjele jön át. Hú, én is félek most, hogy idiotizmusokat beszélek, pedig a kérdés annyira életszerű, mondhatni, annyira mindennapi-perci. És nincs ember, aki valamely formában ne bajlódna vele, aki ne hordozná magában ezeket a kérdéseket. Fontos még idetenni Merleau-Ponty megjegyzését, miszerint nincs alternativitás a Lét és a Semmi között, „a hiány magukban a dolgokban helyezkedik el”, és nem a tudat projekcióiban. Tehát bennünk is. Köröttünk is. Az életnek ez a masszivitása – „roppant vonatom faldossa a fagyot” – a semmiben kavargó s-s-s, mint a gőzmozdony, a semmiből és tkp. általa. „Fáim koronát, sem földet nem tűnök.” A levegőben lógnak. Mint a planéta.

Ehhez tenném hozzá azt, amit TGM-től olvastam, hogy egy roppant jelentőségű esemény történik a világban, tudniillik a munka szerepének megváltozása. Ugyanis évről évre kevesebb munkáskézre van szükség, és az az egyharmad, ami marad, megtermeli, sőt túltermeli mindazt, ami kell, egy gombnyomás ma ötven ember munkáját helyettesíti. Márpedig a társadalom egész szervezettsége, akárcsak az egyén életéé, a munkára épül. Na, gondolom erre én, ha mondjuk egy méhrajnak többé nem kellene mézet előállítania, ha gátlás alá esne ez a tevékenysége, akkor nyilván megzavarodna. Megőrülnének a méhecskék. Megszűnik az ember funkciója, vagyis amit mindaddig annak tekintett. Nincs szükség annyi munkára. Viszont a harciasság, a küzdő szellem,

az rajtunk ragadt. Egymásnak fogunk esni! Ez történik a ketrecekben is, mikor az állatok funkcionálása blokkolva van – megeszi anyja a fiát. Azt mondod, hogy a politikai perpatvarok netán „gyógymasszázsok” lehetnek elidegenedettségenkre? Inkább újabb alkalmakat kínálnak a fedőbeszédre meg az álhumanista ömlengésekre...

MJ (2011. JAN. 1.)

Sziklagyomorral keltem át az új évbe, Évával társasoztunk, miután a tévét kikapcsoltuk éjfélkor, ahogy végignéztük hitetlenkedő szemmel a köztársasági elnök palotabeszédét. Nem igaz, nem néztük végig, mert közben minduntalan egymásra kellett néznünk: te, te ugyanazt látod?! Nem a szememmel lett valami baj?! stb., s amiért persze elsősorban nem is ezt a „funkciót” kell megint szapulnunk, hiszen nem valószínű, hogy ő találta volna ki a koreográfiát.

Mondtad a leveledben a világ szubjektivitását – hát ennek nagyon megörültem. Eddig én ezt nem mertem kimondani, nem találtam a „szöveget” hozzá (labdajátékokban használatos kifejezés, éles szögből lőtte stb.), holott még azért is fontos volt szóba hozni, mert már elsőre fölvet egy izgalmas kérdést, tudniillik, hogy vajon nem az-é a tétje a vanságnak, a létnek, hogy a tárgyi (= halott) világ rántja-e magához végleg a szubjektumot, vagy a szubjektum váltja meg eksztázisában végül a halott világot, kelti életre újra és végleg, mert ez utóbbi esetben a világ tér-idő komplexusa szükségét veszti, felszámolódik. Ha azonban az előbbi változat teljesül, úgy marad a puszta halott világ, (szem)tanú nélkül. Mind a két esetre nézvést előnyt élvezhet egy harmadik verzió, amely annyiban máris esélyesebb, hogy a jellegét nem tudom megbecsülni.

(*másnap*)

Nyomorultul ébredtem, több mint fél órán keresztül nem akaródzott elhagynom az ágyat, mostanra rendszeresedett első gondolattá vált: Istenem, miért nem hagytál alva! Mert ma is fuldokolni fogok, és félni, aggódni, megsértődni, undorodni – ez utóbbit anyámtól tanultam, ő undorodott sok mindentől, nem néztem utána pszichológiai szakirodalomban, csak fölvetődött most bennem, hogy az undor és a félelem ugyan milyen korrelációban állnak egymással. Bármily nevetséges, én meghalni is ezért vágyom sokszor, hogy ne kelljen többet undorodnom és félnem, miközben ezért rettegek is a haláltól, hogy holtan miféle borzalmas lényeknek leszek kiszolgáltatva. Megdöbbenő, nem? Hogy az ember mégoly racionálisan vethet számot dolgokkal, élet-halál kérdésekben irracionálisak maradnak a reflexei, pl. mennyire fogok fájni a gödörben... Be vagyok zárva néhány Celsius fok cellájába, mint egy olyan hasonlatba, amely magához hasonítja a teljes külső valóságot, jóllehet értelemszerűen tudjuk, hogy a valóság egy cseppet sem hajlik erre a hasonulásra. Az igazi nagy mínuszok, akárcsak a kozmikus tüzek, nem szelídülnek meg a szavunkra, nem férnek bele a hasonlatainkba.

A valóság eszerint létünk cáfolata. Korántsem csak a vicc kedvéért idézem meg gyermekkori főbiámat, mely szerint *a valóság a halálom*, s épp ezért nagyobb tisztelettel (mint félelemmel) adóztam és adózom ma is a halálnak, bár elismerem, hogy ez már nem nélkülözi a komikumot sem. A nevetés itt mintha kedélyem fibrillálását jelentené, szédelgését a szürke és a színes zóna között, fekete és fehér között, s ha már ez utóbbi is fölmerült: bábuim maguk is megszűntek tisztán fehérek vagy feketék lenni. Nevetek, mint egy se holt, se eleven. *A szív anarchiája* – így is értelmezhetjük a fibrillációt; és most hallgatom a Bartókon Schubert B-dúr szonátáját, talán emlékszel rá, eszelős szépségű lassú lépésekkel indul, amelyek kisvártatva, a lejtő végén, mintha toporgássá vagy inkább morgolódássá zsúfolódnának, bonyolódnának, hogy aztán megint kibontakozzanak a bogból stb, és bizony én ebben meghallom a fibrillációt is, azt az ambivalenciát, amely szerintem a schuberti bánat rezgését úgy mélyíti el, hogy elhalni mégsem engedi. Ütemtudósnak kéne lennem, hogy megfogalmazhassam ezt szakszerűbben is. És persze atomtudósnak is, aki ért a hasadáshoz, és azontúl a foghatatlan részecskék számbavételéhez.

Látod, sok egyéb hiányosságom mellett ez micsoda átok, hogy sem torkom, sem képzettségem a zenéhez, a zene tehetősebb értéséhez, csak hallom, időnként látom is, tapintom, ízlelem az eseményét, ám visszaadni nem tudom, de még szavakba foglalni sem, amit előidéz bennem. Pedig szerintem ez fontos volna, nem igaz, hogy az elemzés, az intellektuális feldolgozás árt a dolognak magának, a naivitásnak persze hogy, ez utóbbit egy időre biztosan hamupipőke-álomba szenderíti, dehát ez (is) a dolga. Ahogy mi is hasonlót teszünk és ébresztgetünk a levelezéssel, azt hiszem.

RV (2011. JAN. 2.)

Tegnap éjfélkor megszűnt a net-kapcsolatom, a Bartók elhallgatott, ezért gyorsan bekapcsoltam a tévét, mert nem viseltem olyan jól a kirekesztettségemet, hogy ne sóvárogtam volna mégis arra, hogy egy percre érezzem a „hazát”, és ha nem is része, de a *Himnusz* erejéig, rezgésileg, távoli pártfogója legyek. És ugyanúgy jártam, mint ti, hüledeztem itt egymagamban, elsősorban a klip kvalitása, azaz dilettáns giccssége és a diktatúrák esztétikájának egyenes hatása miatt. Elképesztő, hogy ennyire szakavatatlan, ennyire amatőr tudásszintű, valamiféle politikai beavatásban azonban bizonyára részesült – azaz az elvárásokat kiszimatoló – „művészek” dolgoztak a palotában ezen. A rendezés, az operatőri munka, a díszlet, a jelmez, a dramaturgia, a koreográfia, a forgatókönyv, minden rémesen pocsek volt. És a stáb bizonyára busásan meg lett fizetve, beleértve a zászlómosó és -vasaló asszonyokat is, a dekoratőröket, a világosítókat... Micsoda további, elkerülhetetlen ízlésromlás fog itt ebben az országban bekövetkezni! Az ízlésdiktátum szemlátomást már ki van adva, a hatalom körüli emberek ezt szimatra megérik és azonnal, skrupulusok nélkül, boldogan (nagy honoráriumért) kiszolgálják. Ez az ízlés járványszerűen el fog terjedni, a megszólítottak és a szólítást elfogadók, nemcsak Orbán rajongói, magukéva fogják tenni és nagyszerűnek fogják tartani, a legkevésbé sem fognak undorodni tőle.

Jó nagy nyaklevesnek éltem meg az éjjeli perceket, hazafias érzés gyanánt szégyelltem magam. Aztán az izléskárosodásomat az *Andro Drommal* meg magyar vörösborral próbáltam gyógyítani. A legjobb gyógykúrának azonban a ma délutáni háromórás népligeti sétám bizonyult, jól esett a metsző hideg, a caplatás, fülemnek a hó csikorgása, kezemnek a botom. Sok mindenre gondoltam, és a javát elfelejtettem, révült állapotba kerülök, ha elég sokáig trappolok. Még imádkozom is néha önkívületemben. *Varjú zsoltár*. Akárhányszor előjön persze, egészen természetesen módon, a szubjektumom mint szenny érzékelése is, a hófehér tájban pláne. Máskor az én egészen konkrét helytelenségemé.

Egyébként, Jancsi, mi evvel a levelezéssel a halálra készülünk, igyekeznél elrendezni és elmélyíteni a világlátásunkat és a nézeteinket, már amennyire adják magukat nekünk. Vagy mi nekik. Mert szerintem az ember akkor végezte el a dolgát ezen a földön, amikor legjobb tudása és képességei szerint át- és belátta ezt a világot (kellőképp kiábrándult, mondod te), a világba persze saját magát is beleértve, tehát a saját világát. Hiszen ez van csak, a saját világunk; erről kellene letakarítani az egocentrikus psziché szennyét, és ez az egyik legnehezebb része a „munkának”. A mikrokóosz, a belső anarchia, az nem baj, az azért van, mert még élünk – no, ebből az jön ki, hogy nem baj, hogy még élünk (?) –, annak örvénylését kellene szavakkal megrajzolni. Magam is irtózom egy merev, kiéptített világnézettől, nem erre céloztam. A kavargás irányai, áramvonalai az érdekesek és izgalmasak. Mondhatni, a zeneisége, zenei formája, ha van neki. S ha van, akkor már nem az ujjamból szoptam, akkor talán-talán hallok valamit „a szférák zenéjéből”.

Valóban izgalmas az alternatíva, amit fölvázoltál, hogy a tárgyi világ rántja-e magához, purcantja-e ki a szubjektumot, avagy a szubjektum transzcendálja a világot olyannyira, hogy fölszámolja a tér-idő ágyását. És az alternatíva szögében, ágyékában a harmadik, ki nem tapintott eshetőség. Ezt az ágyékos alternatívát kozmikus viszonylatban is el lehet képzelni, és szociális viszonylatban is. A tárgyi világ ölen rovarként döglődő szubjektumok esete ismerős (Gregor Samsa). Az eksztatikus, a világot transzcendáló szubjektumok esete sem ismeretlen. Mondjuk, Pilinszky. Ezt számomra épp a szeretet teszi lehetetlenné, mondjuk, egy konkrét fa, arc, egy faktúra szeretete. A spanyol szerzeteseim is ezt a fajta vallásos transzcendálást művelték, és felettébb sok volt bennük a gyűlölet és az undor. Meg az erőszak. Folyamatosan semmítették a létező világot.

No de te ezt az alternatívát kozmikus léptékben vázoltad: a világ kiszáradása, kihalása, illetve megváltása, azaz apokalipszise. A harmadik lehetőség talán ez a vergődés, ami sokak számára, igen gyakran a magunk számára is gusztustalan, nem jó, értelmetlen stb. És ide kapcsolódik mindjárt a következő gondolatod, hogy hasonlataink, elgondolásaink önkényesek, szeszélyesek, és a valóság csöppnyi hajlandóságot sem mutat arra, hogy „belefértjen” konstrukcióinkba, ellenkezőleg, szinte tüntetően elfordul tőlük, kibújik, kiugrik belőlük, jelezvén, hogy „hüje aki mondta”. *A valóság létünk cáfolata*, írod; igen, mégpedig olyan konzekvensen, minden percben, hogy ezzel animál és reanimál bennünket folyton-folyvást, egyszóval küzdelem zajlik, iszapbirkózás, mert ne feledkezzünk meg a kátyúnkról sem.

A valóság a halálom? Hát ez nem is olyan vicces. Én ettől kódulok nap mint nap, s az álmatagságom – mert gyerekkoromban egy pillanatban, nem tudom, mikor, „átkattantam”, és ez az állapot javíthatatlannak bizonyult, nincs az pszichoanalízis vagy megrázkódtatás, mely „kikattintana”, nyilván az énemme szervesült a baleset (ahogy a fába a görcs) –, szóval a szünet nélküli álmatagságom csak megfejezi ezt, rosszul fog el a valóság érintéseitől, markolásaitól, támadásaitól. Kivéve a természetet, ami viszont nekem metafizikai fenomén azon túl, hogy valós.

Pedig a valóság kora gyerekkoromban még ünnep is tudott lenni, derengőn emlékszem boldog ébredésekre. Vagy az inkább a világ volt, hiszen a kisgyerek egy darabig nincs rákényszerülve arra, hogy számba vegye a valóságot, nem is képes rá. Erről már sok szó esett köztünk, a kegyetlen kiűzetésről... Valósággal csodálom, hogy a valósággal kapcsolatos teendőimet mégis, minimálisan, el tudom látni. Mi több, sikerélményem van, ha képes vagyok megírni egy hivatalos levelet, vagy befizetek egy csekket a postán, ilyenkor megdicsérem magam, és gyorsan visszatérek a révületembe, mely egyébként az ilyen dolgavégzések közben sem szünetel, csak erőt véve magamon mégis képes vagyok ténykedni. Ez persze rossz lelkiismerettel és a lebu-kástól való állandó félelemmel jár együtt. Mert ha ez kiderül, végem.

A szív anarchiájáról írtál még, a fibrillációkról. Erről nemrég tünődtem, olyan formán, hogy amiként minden egyénnek megvan az összetéveszthetetlen hangszíne, valahogy kikeverődik a testből-lélekből, úgy van egészen sajátos *szíve* is, és ez az, amit nem tudunk a másikban azonosítani, az empátiánk ezt képtelen fölfogni. Nem lélekállapotról beszélek, azzal alkalomadtán együtt tudunk érezni, hanem testiesebb *szívállapotról*, ami ki-kinél teljesen egyéni skálán mozog, gondolom; összemérhetetlen, megközelíthetetlen. Talán a szeretők, mondom, mint Rilke, ott csodaszerűen bekövetkezhet a szívek érintkezése, ugye, testileg is, ezért kell olyankor annyira fogdosni egymást.

Az én fibrillációm ma a csöndes és kitaró keserv skáláján játszott, séta közben is, kivéve, amikor közel kerültem egy-egy fához, mondhatnám szinte, közel kerültünk egymáshoz. Olyankor külön(leges) egyednek látok egy-egy fát. De ez nem animizmus, hanem inkább úgy mondanám, a te szavaddal, hogy „a természet bábeli nyelvének” a silabizálása, és ez örömet szerez. Így vetek betűt a természetben, de a betűk nem válnak teljes szavakká. Az anarchia marad.

Nos, immár másodika van. Nem tudom, ismered-e Domonkos István *Kormányel-törésben* című versét, azzal kezdtem az új esztendő, rákészülve a totális kiszolgáltatottságra és elpáriásodásra, ami vár ránk. Pára és pária, csak egy betű a különbség, de nehéz lesz elviselni és nem totálisan elbutulni, észrevétlenül rothadni. Szinte könyör-gőre fogom hozzád szólván, hogy szólj rám, feddj meg, amikor ilyen jeleket észlelsz.

MJ (2011. JAN. 2.)

Az egész napomat végül a rothadásnak szántam, szabotáltam a pingpongozást is, ilyesmit utoljára kamaszkoromban művelhettem, de akkor naponta. Tisztának hát közelítőleg sem mondanám magam, tisztázottnak, a fejemben csak a lárvák, mert

ráadásul tévéztem is, majdnem egy teljes filmet néztem végig, indiai áltörténelmi játékfilm, irtóztatóan ostoba és gusztustalan, pocsk hindu popzenével. Ezt megelőzően azonban egy riportfilmet is láttam a Hankiss Elemérről, ugyanazon a csatornán, az nagyon tetszett, utánanéztam, Hankiss Elemér most 82 éves, és engem nem is annyira a beszéde, mint az arca nyugozott le: szép, okos, finom tekintet, régen is kedveltem őt, de ennyire talán még nem. Vagy hülye vagyok?! Az vagyok, igen, meghatódtam egy öregembertől, ami némiképp már hazabeszélés.

A halálra készülődést illetően igazad lehet, arra gyúrhatunk így szerintem is, én dezertálni kívánatok, átszökni a Nagy Határon, te pedig elkísérni talán engem odáig. Ám van ennek a levelezésünknek egy kitolós-halogatós funkciója is, kicsit ezeregyéjszakásos, nem bánom, minek rohanjak azonnal fejjel a falnak, és pár verset is jó volna talán még megírni. 23 évesen, amikor a *defloratiót* csináltuk a Csabival meg a Gittával hármásban, ami nekem nagyon bejött akkor, és nemrégiben beleolvastam, s megint tetszett, szóval akkor, azután, fél évet adtam magamnak arra, hogy megírok egyedül egy még jobb szöveget, s ha nem sikerülne sehogy, végzek magammal. És persze jöttek az újabb meg újabb kegyelmi halasztások, így került sor két év múlva az LSD-kirándulásra, ami után már nem szorgalmaztam a kivégzésemet. Na, most alszom egyet, és álmomban gyúrok a holnap indításra, jó?

(másnap)

Álomra nem emlékszem, a rosszkedv törölte, ha volt, de jöjjön a vallomás, amitől ugyan irtózom már előre, ám pallót sem látok, amin átkelhetnék egy szárazabb partra, megúszva ezt a mocsaras lápot. Azon méléztam ugyanis az imént magamban, hogy min múlhat az ember mutatkozhatnékja vagy rejtőzhetnékje, a halálvágy nem a végső elrejtőzhetnék-e, önmagunk elől is, és viszont: a mutatkozhatnék - változat a mindenkori világrajövetelre.

Kamaszkoromban barátkoztam össze egy filmes fiúval, hetente több alkalommal jártam náluk (a szüleinél lakott), és a házban (afféle Rákosis lakótelep) élt egy nagyjából velünk egykorú srác, a barátom jóban volt vele, jófajta fickónak tartotta, aki bizonyos rendszerességgel lement az utcába, a kapujukba, és ott várta a zsákmányát, akinek megmutatkozhat. Soha nem mondtam ezt a barátomnak, de én szégyelltem szinte, hogy nem értem a fickót, nem értem, miért öröm neki ott a kapuban ki-kitárulkozni, ha arra téved egy szemrevaló leányzó vagy bárki nőszemély. Most pedig hajlok arra, hogy ezt is az életöszton egy megnyilatkozásának véljem. Ritka, zavarba ejtő megnyilatkozásnak, de akceptálhatónak. És evvel most magamat is zavarba ejtem, mert lám, az emberek által elfogadhatatlan két szélsőséget, az öngyilkosságot (mint végső elrejtőzést) csakúgy, mint az exhibíciót (mint tűrhetetlen magamutogatást) természetesnek találom, természetesebbnek az átlagember magatartásánál, viselkedésénél, amit - erről beszélgettünk legutóbb telefonon - én szimplán depriváltak tartok.

Bárkit meg ne sértsek, magamat is gyakran ezen átlag közé sorolom, sőt alája még gyakrabban; innen valószínűleg a növekvő elrejtőzhetnékem. A farkamat ugyan

nem jutott volna eszembe kabátszárnycsattogatással mutogatni, így utólag azonban még a versírást, a beszélhetnéket, illetve a magam szakadatlan szóba hozhatnékját is rokonnak érzem veled, egyazon forrású készletésnek. Ugye megéretsz? A deprivált-ságot pedig olyan diszpozíciónak, amely a fentebb sokat emlegetett „én”-t jégben vagy formalinban tartja, és amely kizárólag a szintén sokat emlegetett József Attila-féle *poros lámpa* üzemben tartására elég, megóvva viszont az egyént így a saját dugájába dőléstől is nagyobbbrézt.

Tegnap, talán megírtam neked ezt már akkor, a rádióban Schubert csodaművét elemezték, a B-dúr zongoraszonátát, na de közben Éva a másik szobában tévézett, nézte az X-et ünneplő társalkodó műsort, és egyszer én is belekukkantottam ebbe. Megdöbbsentem, Ria! Tudniillik mindannyian arról győzködtek egymást, hogy X mennyire nem pusztán egy zseniális parodista, mennyire zseniálisan originális színész is ő, és illusztrálásul benyomtak egy színpadi jelenetet: olyasmit képzelj el, hogy valakinek át kell kelnie egy pallón a vonzóbbnál vonzóbb habokat és színes lidérc-lángocskákat produkáló lápvilág fölött, a palló meg csak tompán kopog, puffog, hallod az illető járásán, hogy más sem foglalkoztatja, mint hogy partot érjen végre. (Úgy emlékszem, ilyesmi hasonlattal tegnap is éltem.) Nos, X ilyen színész, primér színészként deprivált, bensőleg teljesen civil egyén, aki csakis akkor képes felszabadulni, ha valaki más karakterébe belebújva játszhat önfeledten. S persze ezt holmi értékpreferenciák miatt fájlalja, talán szégyelli is nagyon, a környezete pedig nem a tényleges figurára válaszol, nem segít neki az eligazodásban, hanem a vágyfantáziáját iparkodik visszaigazolni, amit ő méltó szerénységgel fogad el – hogy nézni is tereh.

Talán túlzás, de nekem ez a fajta kegyes színjáték a halálom, kicsi koromban is kétségbe ejtett, és az évek, évtizedek múlásával nemhogy hozzászoktam volna, hanem gyógyíthatatlan és kezelhetetlen, tünetileg is csillapíthatatlan allergiás betege lettem, s természetesen gyanúsítottja eme hamisságnak a saját szememben, gondolhatod. És ehhez képest Schubert egy olyan csoda, olyan originalitás, akitől magától értetődőnek veszem, amikor Beethovent hallok szinte egy az egyben valamely művében, annyira veled magával, Schuberttel telik meg az is. Ma ez jutott eszembe, hogy az ő bánata táncol, valóban énekre fakad, erektált bánat, de most nem a fasz felállításán a hangsúly. Hanem ha már, akkor inkább arra gondolok, amit férfiak ismerhetnek igazán, amikor merevedés nélkül gyöngyöznek a kék belőle, a természettől való elragadtatottság nedve. Most ilyesmiképp látom őket: Mozart, aki szinte légtornásként táncol és énekel, olyan könnyed, felelőtlen vitalitás az övé, amit azután Beethoven nem győz belesúlykolni-súlyozni (!) a földbe, példátlan szinkronban, ütemazonosságban a polgári emancipációs rohammal, és erre hihetetlen gyors reakcióval a schuberti kiszökés ebből az architektonikából, a polgárpalotából és kertjéből ki a megszorodott szabadba, násztáncot gyásztáncokkal vegyítve; mondd, feltűnt már neked, hogy Schubert majdnem ugyanazon évben halt meg, mint példaképe és ellentéte, Beethoven? Erről szerettem volna bővebben beszélni, de rohannom kell, ma korán zár az uszoda, és nekem ma az az egyetlen esélyem az ideiglenes és szerényke feltámadásra.

RV (2011. JAN. 3.)

Istenem, ahogy öregszem, nap mint nap egyre több és több időre van szükségem a melázáshoz – nem is lenne az olyan pocskék, úgy elhalni, belemélni a Semmibe. Paul Klee halála nekem a legszebb, aki kiszáradt, a testnedvei elapadtak, úgy halt meg, hogy elhervadt. Nem, nem gondolkodom olyankor, nem tudok én gondolkodni, hanem várom, vagy inkább hagyom, hogy egy-egy gondolat feltámadjon, elhaljon bennem. És ez elég izgalmas nekem, ehhez képest minden filmet vagy prózát unok. Egyre kevésbé érdekel a narráció. Az idő szerintem valami sokkal irtózatosabb, irdatlanabb dolog, mint ahogy azt bármely történet bemutatja. Valóban maga a szeszély, időjárás, pulzálás és kíméletlen eltűnések zaklatott sorozata, zenei forma. Bármikor megpróbálok belegondolni az időbe, abba a tartamba, melyben vagyok és már nem vagyok, vagy voltam és soha többé – megrázkódom tőle. Úgy érzem, rettentő, és gondolatilag felmérhetetlen az idő hatalma. Kronosz, a főisten, aki kasztrálta az apját, és a helyébe lépett, aztán őellene támadtak a fiai. Akiket előbb megevett, aztán kihányt, mikor Zeusz megmérgezte.

Arra gondoltam ma séta közben, hogy a mitológiai energiakötegek tulajdonképpen ma is működnek valahol, és az egész polgári világ arra való, hogy ezek ellen tömör erődítményül szolgáljon. Aki kihág a polgári világból, azt megilletik, megérintik azok a lények. Így például téged Nárccisz. Aztán ez a mi helyzetünk is: Nárccisz és Echo. Vagy pl. a kiűzetés mítosza, amiről már annyit beszéltünk. A kereszt, és sorolhatnánk, Ariadné, Medusa, a Szörnyeteg. Csak a szöttes nincs meg, hanem foszlányok, szöszök tekeregnek, kóborognak szanaszéjjel. A mitológiák, ha nem mondok nagyot, az emberi faj érzéki zsenialitásának a szüleményei, tüneményei – ennek helyébe került a tudomány meg a technika, az ész zsenialitásának hála.

Azon is töprengtem a napokban, hogy minden vallás fő intenciója: interiorizálni az isten(ek)e(t). Ez akkor ugyanaz (csak fordítva), mint az, hogy Isten teremtette az embert az ő képére és hasonlatosságára, hát nem? A tudomány és a technika korában akadályozva van ez a, ha jól mondom, ősi intenció, aztán össze-vissza zabálunk mindent, gyomorrontásunk folytonos. (És a rengeteg nyalánkság.) Hanem ezt a levelet egy Balassi Bálint-idézettel akartam kezdeni, nyalánkságul, annyira elbájolt, a Domonkos versének a mottójában szerepel: „Elmém csak téveleg széllel kétségben / Mint vasmacska nélkül gálya az tengerben, / Kormányeltörésben, / Nincs reménsége senki szerelmében.” *Széllel kétségben! Kormányeltörésben!* Csuda jó szavak, nemde? Fantasztikus, hogy az ilyen nagy művek, legyen akár szöveg, akár zene vagy festmény, a korszellemmel át vannak ugyan itatva, és mégis kitörnek belőle valahogy, nyilván a maguk idejében sem voltak nyakig benne.

Hanem „a természettől való elragadtatottság”, amiről Schubert kapcsán írsz, aki nálam is Bach mellett van odafönt (Beethovennel nem kerültem meghitt viszonyba, Mozart pedig olyan virgoncan anygali, hogy csak ritkán tudom hallgatni, mert megnöveli önsúlyom sár-érzetét, egyszóval többnyire nem vagyok a zenéjéhez méltó) – akarom mondani, ezt az elragadtatást olykor megtapasztalom fehér sétáim közben. A ligetben arra a mezőre kerülök, ahol a folyamatos transzcendálás zajlik, mert úgy

érezem, hogy ezt teszik a fák. Élményemet egyáltalán nem fokozza le ennek tudományos magyarázata, most nem jut eszembe a megfelelő fogalom, amiként a szivárvány sem kevésbé gyönyörű, ha ismerjük fizikai mikéntjét-hogyanját, és a vers sem gyöngül attól, ha elemezzük.

Van egy olyan érzésem, most ezt minden pátosz nélkül mondom, egyáltalán nem is romantikusan, hanem mert nem tudok más szót előásni, szóval hogy a *szentség* kódorog a természetben, a szentséget ismeretlen minőségnek értem, a földi és a mennyei vagy pokoli (khtonikus) közti cserefogalomnak. De közben azt is tudni vélem, hogy az égboltozat lefejtethető burok, mely majd egyszer le is fog hámlani. Ez a „szentség” is esendő; vibráló, sőt mintha ettől volna szent. Ugyanakkor hátborzongató is, az értetlenségünk miatt, borzol és a fákkal megpihen. Melyek individualitása, egyedi élete lenyűgöz. Miközben a sétáim fájdalmasak, nem mondhatok mást: *Nincs reménségem senki szerelmében, kormányeltörésben*, botomra támaszkodva.

Bolondnak néznek velem, a botommal, az emberek, de nem bánom, egyre kevésbé bánom, ha bolondnak néznek. Még jó, hogy Miklós és Fanny is mindig „megengedik” nekem ezt, szemben pl. anyámékkal, emiatt is voltam mindig olyan rosszul otthon, örök rossz közérzettel, éppenséggel feszengve, és nem otthoniasan. De most már túl sokat beszélek magamról, lám én is szakadatlan „szóba akarnám hozni magam”, s a némaság (íratlanság) elég sajnó-szorongató (deprivációval fenyegető) érzéssel tölt el. (Apropó, Schubert – ő hogy meg tudta váltani a zenéjével a saját szorongását, kitágította azt, ami szoros, és meglebegettette, folyton kijön és kihoz engem is a szorongásból. Nem tudom azonosítani, hogy mily lelki-szellemi mozdulattal teszi ezt. Azt mondod, a tájjal azonosul? Szerelembe esik vele?)

Persze, hogy értem, amit a suicid és az exhibíció közti feszítávról írtál. Hiszen magam is e kettő közt ingázok, aztán egy-egy „exhibíció” után legszívesebben megölném magam szégyenemben. Micsoda ösztön hajt kommunikációra törekednem, hogy látva lássanak, pedig tudom, hogy a kommunikáció, az érintkezések zöme csak olyan kicsalt, lopott, látszólagos, mint azé a fiué, akiről írtál. És igen, „a vágyfantáziák visszaigazolása” révén csenek magamnak csöppnyi figyelmet. Ha-ha, erről jut eszembe, egy bátor barátnőm mesélte, hogy egy ilyen magamutogatónak, aki a farkát lóbálta neki, odamondta: „Nem is tudsz baszni!” Jól lehűthette az ipsét.

Régi fogalmad a „depriváltság”, melyet senki sem használ ilyen értelemben, mint te (*depriváció* 1. hiány, elvesztés, 2. hátrányos társadalmi helyzet 3. katolikus pap hivatalvesztése), alighanem közel áll ahhoz, amit én kispolgáriságnak szoktam nevezni, ez a fogalom még a marxizmusból ragadt rám, de a tiéd jobb szó, mert nincs osztályjellege. Nekem az egész ifjúkorom az ezzel való hadakozással telt, kívül-belül, kifelé, befelé. Rettenetesen rühelltem a deprivációt, azt a bizonyos beleszottyosodást a tárgyi világ fészkebe, ámbár a deprivált nagyon is őrizgeti az „én”-jét, beleszorul, mint fába a féreg, és az énjének a serény szolgája. És persze magam is naponta százszor depriválódom, csak tűrhetetlen érzéssel tölt el, és azonnal evickélni, kapálozni kezdek kifelé a formalinból. (Hacsak nem ázok el.)

Tudod, mit fedeztem fel? Ismered a Rilke-utolsót: „Rose, oh reiner Widerspruch, Lust, / Niemand Schlaf zu sein unter soviel / Lidern.” Hát ide Rilke becsempészte,

öntudatlanul-e, a nevét (*reiner*), valamint a dalait (*Lidern*, ugye). *Senki alvása* - magyarul úgy van lefordítva, hogy „senki sem alszik”.

Hanem ma a sétámon pontosan az Ezeregyéjszakára gondoltam én is, mint levelezésünk ősképe. És mindjárt a vonat is száguldani kezdett a távolban a kivilágított ablakaival, és mindegyikben én, én. A harmadik asszociációm pedig Ponty hasonlata volt a két egymással szembefordított tükörről. Nem tudhatod, hogy mi látszik bennük, hiszen ahhoz közibe kellene dugnod a kobakod, és akkor eltűnik, elromlik az eredeti két kép, vagy hány?

MJ (2011. JAN. 3.)

El ne ijesszelek - de megrémisztettél! Erőtől, elevenségtől duzzadó a leveled, s mikor? pontosan akkor, amikor én agonizálok, már azt sem mondhatom, hogy a végét járom, mert vissza kellett fordulnom ma, és hol kellett visszafordulnom? igen, félúton, épp a gyógyszertárnál, ami ráadásul nyitva tartott, ma, vasárnap délután fél ötkor. Azért kellett visszafordulnom, mert a fuldoklás kiszedte minden erőmet, vagy nem is ez a helyes kifejezés, karóba húzott a fuldoklás, vonaglott a törzsem tőle, pánikba estem, hogy sem haza nem jutok, sem el az uszodába. Átvánszorogtam hát a villamosmegállóba, és főlszálltam az érkező 61-re. Ilyesmi azért még nem esett meg velem, előtte nem is számítottam erre, szóval bajban vagyok, nagyobbban, mint gondoltam. És akkor olvasom a leveledet, egyre nagyobb elragadtatottsággal, s immár féltékenységgel is. Vagy jobb szó ide az irigység. Nem, ez sem igaz, egyelőre nem tudom bemérni magam, esti tehetetlenségemben megnéztem a Henry Millerről készült filmet, közben át-átnézegettem az M1-re, és csak káromkodtam, átkozódtam, hogy minden szar, minden hamis, és még tetőződött azzal, hogy olyan régi kedvenc színesimeket láttam feltűnni a show-műsorban, mint a Kállai Ferenc meg a Tordy Géza.

De én miért lettem ennyire hitvány mára? Mert ahhoz is jó kondíra van szükség, hogy a sorvadást, a bomlást és bármi egyéb romlást el tudjam gondolni, el tudjam énekelni, sosem értettem pl. Proustot, hogy a fenébe írhatta ágyban fekve, legyöngült állapotban a prózáját, sőt, amennyire tudom, igazán csak akkor vágott bele a munkába, amikor az egészsége már eléggé kikezdődött ahhoz, hogy abbahagyja az éjszakai társasági életet. Nekem a szavak ízleléséhez, kitapintásához mindig nagyon jó erőre volt szükségem. A gondolkodáshoz. És tudod, hogy gondolkodáson én sem bizonyos logikai problémák fölvetését és megoldását értem, nem, sajnos erre alkalmatlan vagyok, hanem egy sajátos asszociációs elmeeseményt, amely tapinthatóan fizikai-testi természettel is bír, olyannyira, hogy olyankor a szememmel tényleg befalom a látványt, az általad küldött fák látványát például, ha ott vagyok a helyszínen, úgy értem, míg ebben a roththatag állapotban minden émelyít, pontosabban minden émelyeg - tőlem.

Igen, ezt egészen a Ponty szájaíze szerint mondom, émelyeg tőlem a világ húsa, a világ szája, Kronosz is kiköpne, vagy megfulladna tőlem, nem mintha akkora falat volnék, inkább túl száraz és keserű; van egy íz, amit bizonyos rémálmaimban érzek olykor, évtizedek óta ugyanaz, azt az ízt álomban mindig a markommal próbálom

kipucolni a számból, mert irdatlan mennyiségben van bennem, az állaga kása- és iszapszerű. Na igen, de akkor miért mondtam fentebb száraznak ezt az ízt? Mert valóban az, száraz is, és úgy iszapos, kásahegyes.

Vagy hirtelenében hadd említsek meg egy másik furcsaságot; ez is filmből vagy filmekből ismerős, bár a valóságban is rég megtapasztaltam: csupa-csupa fém, vas- és betonszerkezet vesz körül, aknákkal, mindenféle létrákkal, folyosókkal telekomplikálva, és egyszerre csak azon kapom magam, hogy iszonyodom, rettegek, hogy itt és így ér a vég. Jobban rettegek, mintha a gödrömmel szembesítenének. Érted? Miért ez az iszonyatérzés? Nekem annyira kevésnek vagy hamisnak hat az, hogy „mert egy darabka természet sem maradt benne”. Pedig talán ennyire egyszerű a magyarázat. Hasonló okból traumatizálhatott gyermekkoromban a kórházi környezet, a csempe, a csupa fehérség mindenütt, meg ami a pokol volt nekem, a kórtermi ajtó fölött égő lámpa, amit majd nemsokára fölvált a teljes villanygyújtás, amikor a nővérke berohan injekciót adni valakinek; uramisten, ahogy írok róla, már érzékelem a kórházi ágy matracát, a takaróhuzatot – szörnyű! De miért, de miért, miért szörnyű! Mi az, amit ilyen fölfokozott rémületérzéssel óvnék – azt sem tudom, mitől.

Könnyű mondani, hogy a pusztulástól. Vagy a megszegyenüléstől. Magától a Szörnyetegtől. Ria, amit a szentségről vagy Istenről mondasz, az nekem nagyon plasztikus, élményszerű, és tulajdonképpen olyan megnyugtatóan stimmelne is a Ponty-modellben. Modellhez. Az enyémhez meg különösen, ha sikerül tényleg úgy látnom magunkat, mint a természet, pontosabban ad absurdum a semmi, a Semmi bomlástermékének valamely fajtáját, amelyben, mint taglaltam már, a Semmi maga is potenciálisan benne foglaltatik. Más szóval: Isten. Igen, de hogyan és miért kellett meghalnia Istennek, és így megtestesülnie, testet, azaz tetemet öltenie, amely a fény sebességével bomlik, és egyre több és több bomlásterméket állít elő, konfigurál? Amelyek egymással folyton változó kölcsönhatásban rezegve veszítik el és nyerik el módosult identitásaikat, tolakodnak ki tulajdon napvilágukra? Élőlények formájában, köztük mi, emberek, akik egyre-másra kívül találjuk magunkat otthonunkon, egykori önmagunkon, bizony, Isten háta mögé kerülve – ha nem pont fordítva van, s nem mi magunk fordítunk hátat neki. Fordíts, ahogy a torkodon kifer! (A legújabb versikém címe: *Átra harc*)

Azonban mi a fenét képzelünk egyáltalán róla, a Teremtőről vagy Gondviselőről? Miért találjuk nagyrészt rossznak a világot, az életet, és miért jutottunk arra az álláspontra nem is oly túl rég, hogy az ész rokon természetű lehet a Mindenhatóval magával, nem az eszével, hiszen a Mindenhatónak semmi szüksége észre. Vicces volna egy verset így kezdenem: *Vedd észbe, Uram* stb., az olvasó kapásból azt hinné, hogy valami régi költőt olvas, aki a királyához avagy más földi vagy egyházi feljebbvalójához beszél. Nem pedig Istenhez, a Teremtőhöz, akinek ugyan mit lehetne észbe vennie, ha egyszer ő maga a tiszta evidencialitás, a tiszta transzparencia – tehát a Semmi.

Amit az eszemmel átlátok, az nem tiszta, az egy megoldott transzparencia, relációt kiadó „röntgenkép”, amit az ész hosszas tanakodás révén ismert föl a valóságról. Csodálatos nyelvi leleménye ez is a magyarnak, hogy az észből következtette az

eszmét, amelyet azután zászlóval s egyéb transzparenszekkel juttat kifejezésre – ránézel egy piros lobogóra vagy piros-fehér-zöldre, és tüstént azonosítod az eszméket, nem kell hozzá nagy ész sem. Eszerint értekezek én itt az Isten eszméjéről is, mint aminek a valóságáról, problematikus természetéről mit sem tudok. És ez a bökkenő. Mert ha rendelkezik ilyen valósággal, amely problematikus, akkor az isteni attribútumaival van baj, azok nem stimmelnek, ha viszont igazak ezek az attribútumok, akkor Isten – értelemszerűen – nem lehet valóságos. *Isten az az eszme, amely nélkülöz minden valóságot, meglévoiséget.*

Azonban épp ebben egyezik, vagy egyezhet meg a tiszta jelenidejűséggel, ergo az „én”-nel magával is, nem a perszónával, hanem avval az általunk szökésre hajlamosnak titulált origóval, amely minden individualitást fém- vagy vízjelez. És amely origó az ésszel fuzionálva válik *poros lámpává* a raktár fölött, vagy, ragaszkodván originalitásához, ellentmond az észnek, és kialszik. Haha! Átláthatóvá téve a környező sötétséget – kérdés, hogy kinek vagy minek a számára; azt hiszem, ezért sem szűnök meg ott ténferegni a József Attila-féle vasúti éjszakában, a megtört kövek helyénvalósága közepett, bár emlékezetem szerint a *poros lámpa*-töredék, illetve a *megtört kövek*-töredék a hagyatékban nem szerepelt még együtt, egy tető alatt. Ám annál koherensebb így az együttesük, hiszen még József Attila is gyakran vékonyította el egy-egy versét azzal a fajta írói-költői következetességgel, amely az ihlet, a ráismerés indulatának enyhülésével egyidejűleg erősödik föl az emberben, veszi át az író kéz vezetését. Amikor tehát az ész lámpására hagyatkozunk ismét, elvacakolódott origónk köré vackolódva szinte észrevétlenül. Haha, sajnos. Mert ennyire futkárózza, többre nem, hátunkon ilyenkor a púposító, szőrszálhasogató hidegből. Megjegyzem, úgy érzem, az észről igazán érdemben egyáltalán nem mondtam semmit. Szökésben az is.

RV (2011. JAN. 4.)

Meg kellett írnom egy politikai publicisztikát, melyben persze magának a politikának a mibenlétét feszegettem, ezért most agyoncigarettázott és átokkávézott aggyal fogok neki a levélírásnak, amit, valami babonából, kihagyhatatlannak érzek, meg szükségem is volt most a leveled üdítőjére, mert nem mámorítón, hanem üdítően hatnak rám a leveleid, pláne most, hogy sok vak politikát vagyok kénytelen olvasni; hasonlóképp üdítenek, mint a séta, nyilván azért, mert elemiségek felé fordítják arcomat, hogy előre vagy hátra, azt nem tudom, igen *átra*, és hogy forgok, az is biztos, hurkokat járok ki a ligetben, ott is van egy babonám, hogy nem szabad visszafordulni egy szakaszon, ezért spiralizálok. Csigázom magam.

Valamitől egyre több fát látok egyre egyénibbnek, közelednek hozzám – miközben az erdőt is látni vélem, és... nem is tudom, mi történik a szememmel, a bővületében tart a téli liget, úgy, mint zöld soha ennyire. Hihetetlen – elmondhatatlan, és ezért feledésbe merülő – kalandokban van részem magányos sétáim közben, lenyűgöző szépségekre figyelek fel, miközben folyamatosan esz az ismeretlen előjelű bánat. No és a szabadságot szívom tudóre ott, nem a cigarettát, mint most, amikor forszíroznak a betűk, és én őket. Nem tudom nem hozzáfűzni, hogy azt a szabad-

ságot, amelynek a politikai megvonását fájó szívvel élem meg, belegyalogolván valamiféle diktatúrába, melynek egyre szaporodnak a jelei.

Az én szabadságpártiságom (mert nem mondanék liberalizmust) nem az elmém-ből, hanem gyerek- és ifjúkori sérelmekből, azok fájalmából fakad. Ez olyas fájdalom, mint mikor véletlenül megvágod magad késsel vagy belevágod a lábad ujját valamibe; szisszenő, a bőrt felhasító. Az, amit a médiatörvénnyel (mely törvénytelen) és más ilyen törvényekkel kapcsolatban olvasok, a szó szoros értelmében fizikai fájdalmat okoz nekem. Mert megkínlódtam egyrészt a családi diktátumokat, másrészt a kommunizmus-végi diktatúrát Jugoszláviában, harmadrészt az országom vesztét. A Sziveri Jancsi barátom halálát is az a nyolcvanas évek eleji mérgeskutya-rezsim okozta. Mert becsapták őt, becsaptak bennünket, amikor szabadságra szólítottak fel, Jugoszláviában ugyanis mindig a vitát szorgalmazták, aztán ránk kattintották a csapda vasát.

Szóval valamiféle traumaismétlődést élek most át, ami fokozza a bátorságomat, azaz csökkenti a féltékenységemet. A szartengerként terjedő hamisságözönt és hazugságaradatot is érzékelem, és annyira szeretnék nem belefulladásni, megóvni, amennyiben még van mit; ez az elemi késztetés valóban animál. A szarrá málló lélek megérzése és látomása mindennél jobban fölháborít, és ellenállásra szólít fel. A züllésnek van egy okos, eszméletes és félelmetes (mondjuk, talán: Baudelaire-i), és van egy ostoba, trehány (erre számtalan a példa) formája. Ha ez az alternatíva. De én nem hiszem el, hogy ez az alternatíva, és habár nem akarok tűzbe menni a harmadik lehetőségért (mint Heidegger, aki ebbe gárgyult bele akkortájt), de nem mondhatok le a fürkészéséről sem, szóval az erkölcsi edzésről. És most hülyeséget mondok, hogy ennek a terepét inkább a természetben találom meg, mint a társadalomban? (Beleértve persze a saját természetünket is.)

Na de a köpni-nyelni állapot nálam fizikailag nem vezet fulladáshoz, egyelőre, lekopogom, bekopogom ide, a mérgezett testem egyelőre, ismét kopogom, nem hagy cserben, félelmetes ezt leírni és egyúttal felkészülni az ellenkezőjére. Meddig húzom a botom? Az émelygő érzésedet viszont nagyon is megértem – lehet, hogy neked majd az időjárás közelgő enyhülése hoz jobbulást, engem meg lehet, hogy az fog két vállra fektetni, mert most a hideg tart egyben. Talán mert januári születésű vagyok? Mert ez felel meg az alkatomnak? Vagy mert így kihűlnek a vágyaim? Vágyfantáziáim egyébként már rég nincsenek, a vágyaim pedig a lemondás satujába vannak szorítva, spongyát rá. (Vagy hazudtam most?)

Érdekes, hogy azt a rémálombeli ízérzést, amiről írsz, azt hiszem, tökéletesen azonosítani tudom. Csak nekem abban a szituációban szokott előfordulni – már-mint hogy tele lesz undorító, darabos kásával a szájüregem –, hogy álmomban csókolózom valakivel – ismerőssel vagy ismeretlennel – akivel talán szeretnék, de mégis undorító masszával tömi be a számat, a fogaim is kilazulnak, mint a kerítésdeszkák, és köpni-nyelni nem tudok. Hát így válnak valóra a vágyfantáziáim álmomban. „Azt álmodtam álmomba’, / ördög bújt az ágyamba”, mondja egy vidám cigány népdal.

A kórháziszonyodat is azonosítani tudom, gondolni sem merek rá, csak amikor beteglátogatóban vagyok, akkor fog el az egészségesek gögje. Azt hiszem, a kórházi

milió a hiúságunkat sérti, és hát egyértelműen a halálkamrát hozza képbe. A szagok meg a neon. A vécék csempéit és hangulatát. Igen, a kórház ilyenképp alighanem a véce metonímiája... S ha már így identifikálni, átérezni próbálom az érzéseidet, akkor a betontér-iszonyodra is reagálnom kell. Tudod, a Népliget nagy, és amikor odaérek a teniszpálya felfűjt hólyaghoz hasonlító ponyvájához vagy a gázművek csőrendszeréhez, mindig megrázkódom egy kicsit (a megszokás ellenére), annyira más, és annyira rosszabb minőséget képvisel. Úgy érzem, hogy egy üvegpalota rosszabb minőséget képvisel, mint egy fatörzs faktúrája, textúrája. Tudom, ezzel nem válaszoltam a kérdésedre, hogy mit óvnék és mitől. Valami belső természet - a kert - maradékát?

Átra harc. Az Isten szó használata kulturálisan igen zavaró, de mégis úgy érzem, hogy nem tágíthatunk tőle. A Semmi és az Isten szavak fúziójából nem tudom, mi jönne ki. A klasszikus misztikusok ezt művelték, érzéssel és teológiai segédlettel és hittel. Nekem bizalmam is alig van. Hogy az Isten bomlástermékei lennének, a természettel együtt? Akkor valóban az a kérdés, hogy miért? Erre talán csak az lehetne az egyik lehetséges válasz, hogy azért, hogy imádkozzunk, hogy *szűköljünk*, mint írod abban a versedben. De kihez, ha egyszer mi vagyunk a halott Ő? A halott Ő valami miatt mégiscsak felettébb megelevenedett részecskéi. Lehet, hogy ez a szűkölés adja ki végül a „szférák zenéjét”? Amikor valahol messze a városon túl sétálsz, és mégis odahallatszik egy hang, kitartó zúgás formájában a város lármája, az olyan, mint valami végtelen szűkölés. Így hallatszhat a Föld is át a kozmoszba.

Az Istenezsme hatalmassága (minőségi értelemben is) és referencia-nélkülisége, az szerintem egy csoda. A sok milliárd „origó-én” és a sok milliárd eszecske ebben talán együtt nyüzsög és oszlik szét. Mint az atomok. És a mimetikus erő, amit emlegetsz, gondoltam ma, analóg a gravitációs erővel; összefogja a bandát. Az Istenezsmében azért van valami anti-mimézis is, nem? Anti-gravitációs fölszárnyaltatás? Hogy ő mindaz, ami mi nem. Vagy rosszul gondolom?

Én az Istent nem képzelem antropomorfnak, mondhatom, nem képzelem semmilyennek. Helyben vagyunk. Valóban csak a „tisza transzparencia” lehetne a jellemzője (ezzel viszont semmit mondtam), melynek a (vízáteresztő) fölémborulását néha érzékelem, és, mint semmit mondó, magamban is érzem. Látod, nem merem azt mondani, hogy tudom, vagy hiszem. Azt mondod, ha jól hallottam, hogy Istennek nincs esze. Hála Istennek. Különben talán összeroppantotta volna a Földet, mint egy diót.

Erről jut eszembe, biztos meséltem már, csak elfelejtettem, hogy a pszichoanalitikusomnak annak idején egy váratlan gesztussal, ismeretlen indíttatásból, egy szép szem diót adtam ajándékba. Nem céloztam arra, hogy törje fel. (Vagy mégis?) És miután öngyilkos lett, megtalálták a szekreterjében az én ép diómat... Jaj, most már össze-vissza beszélek, pedig élvezném még a jelenidejűséget itt a levél tükrében, noha nem abszolút, de írás közben érzem, hogy belőle merítek, és ez jó érzés. Annyira telnek érzem néha ezt a pillanatnyi jelent pillanatról pillanatra, és ha semmit sem gondolok és a semmit érzékelem épp, akkor pláne. Ez hatalmas ellentmondás, nemde?

„Tátott szemmel” (Karinthy) – mintha az éhségemet próbálnám egy-egy kattintással vezetni. Ma véletlenül rábukkantam egy idézetre a Wertherből: „Nem látok semmi mást, csak egy örökké faló, örökké kérődző szörnyeteget.” Nem csoda, hogy Goethe visszafordult a Werther-irányból. Éppenséggel, hogy ne ordítson.

MJ (2011. JAN. 4.)

Egy-két évvel ezelőtt sokat beszélgettünk Dáviddal az apokalipsziszról, persze összevissza ötletelve, ő búvárolta közben az irodalmakat, én csak hallgattam (vagy olvastam) az interpretációit, de most egyszeriben felöltött, hogy az is az abszolút jelenidejűséget vizionálja. János ezt revelálhatta, vizionálhatta Patmosz szigetén, ám ahogy a buddhista *Halottak könyvének* a vízióit, úgy a Jánoséit is időzójelben tudtam csak olvasni, és nem azért, mert csaljának gondolom a hallucinációkat, nem, hanem éppenséggel sereg látomást irodalmi örökségnek érzek bennük, képes beszédnek. Valami olyasmit gondolok, hogy a *Jelenéseket* és az ágostoni *Vallomásokat* összeszűrve kaphatom meg a relatíve legtisztább „anyagot”.

Nem csupán kettejüket tartom fontosnak, ezt a párosítást példának említettem, példának arra, hogy én hogyan törekszem eligazodni az úgynevezett tanúságtételekben. Hiszen mi is tanúságot teszünk a levelezésünkkel, levelezésünkben, talán nem csak exhibíciós indíttatásból vagy sikervágyból (hátha érdekesnek bizonyul majd az anyagunk), hanem mert szükségét érezzük azoknak a szellemi megeséseknek, amelyek természetszerűleg nyomot hagynak. A szellem amúgy nem hagy természet-szerűleg nyomot. Nem feltétlenül. Bent hagyod a palackban, akár évszázadokig lent fog porosodni a pincészetedben. Idő: évszázadok, tér: egy pince. A Szellem: bor. Ez már megint Patmoszra irányít bennünket, Hamvas *Patmoszára*, habár, ó jaj, nem szeretem igazán Hamvast, nekem ő legalább annyira *gourmand* a szellemi táplálék-kultúrájával, mint Krúdy a velőscsontjaival és a hölgyeivel. Ezt az averziót azonban tényleg a neurozísomnak és a kisebbségi paranoiámnak a számlájára írd, s ha már szót ejtettem a paranoiámról, reagálok politikai izgatottságra is.

Utaltál valamire a leveledben, és abból azt vettem ki, hogy számodra az egész annyiban probléma csak, hogy lándzsát törj a médiatörvény ügyében, ám hogy ez a konfliktus voltaképpen mi mindent hordoz magában, azt nem vizsgálod meg. Én sem igazán, nem eléggé, mert mint mondtam már, unom, és mindegyik fél argumentációját hamisnak, agresszívnek, reménytelenül aljasnak érzem, és egy pillanatra sem kívánom mentegetni a Fidesz ocsmányságait, viszont elég sok emberrel beszélgettem, akik oda húznak inkább, és őszintén úgy gondolják, hogy elég volt a balliberális maffia-tempóból, valamint a szinte kérkedő magyargyalázásokból. Én sajnos sosem tekintettem vörösmartysan hazámnak ezt az országot, sokkal otthonosabbnak éreztem Bamberget abban a szűk egy esztendőben, mégis szolidáris vagyok azokkal, akiknek elemi identitás-szükségletükhöz tartozik ez a föld is, ennek vélt vagy valós történelme, kultúrája, és jaj, ne mondd most majd, hogy az említett emberek nem is ismerik imádott tradícióikat! Ha nekem olyan tárgyaim vannak, amelyek fétisként vesznek körül a szellemvilágukkal, akkor azt a tárgygyűjteményt ne szólja le senki,

ne nevezze ócska bővlinak, mert gyalázkodásával a lelkemet, szívemet sebzi meg. Tudod, mennyire undorodom nagybecsű kultúrdarabjainktól, amelyeket alkalomadtán balliberális hivatalnokok hazug módon felmagasztalnak, ha rajtam múlna, biztosan nem adnák elő Los Angeles-ben a Bánk bánt, és pedig azért nem, mert rossznak tartom a darabot, az operát, és nem örülnék neki, ha jobb ízlésű emberek kiröhögnék és lesajnálnák ezért a magyarokat. No de nem folytatom indulatkitörésemet, irtóztatóan komplikáltnak és rosszindulatú szakaszban leledzőnek érzem a bajt, reménytelen kimenetelűnek is, csak a naiv igazságérzetem felhorgad időnként, és üvölnék erre is meg amarra is, hogy hagyják abba a hazudozást és egymás aljas sértegetését. Próbálják meg tisztességesen gyűlölni egymást. Nem fog menni, naná, hogy nem.

Magamat kell kárhoytatnom mégis, hogy kifakadtam az imént, hiszen az egész konfliktust, drámát, katasztrófát természetesnek kellene látnom, belátva, hogy valóban senki nem lehet meg ellenség nélkül, s ha már, akkor miért ne azt tekintsem ellenségnek, akitől amúgy kevésbé kell tartanom, kevésbé tud kárt tenni bennem, mint az, aki mellé szegődtem ellenséget irtani – és persze képezni is, tenyésztani, mielőtt a saját hordám húsára kényszerülnék vetni magam. Pontosabban mielőtt nekiesne a húsomnak a saját hordám. Valamelyiknek meg kell esnie, nincs pardon, Isten nem preferálja a humanizmust, a szolidaritást, nem támogatja a lövészárkok közti haverolást, Isten inkább meghal, mint hogy engedélyt adjon a vizsály beszüntetésére.

Jut eszembe, elolvastam a karácsonyi *ÉS*-ben a TGM publicisztikáját, és nagyon megörültem neki, mert lényegében ugyanazt mondja benne, amivel a minap a telefonban én is előrukkoltam, leegyszerűsítve: hogy napról napra növekszik a tényleges munkát hiába is kereső emberek száma, technikailag nincs rájuk szükség, ugyanakkor valamilyen minimális ellátást biztosítani kell nekik, máskülönbben nem lesz, aki szavazzon a hatalomra törő politikai erőkre, és legfőképpen is: nem lesz, aki vásároljon, aki megvegye az őhöz hasonlóan fölösleges ipari terméket, amelynek az előállításában viszont már őfölöslegességének részt vennie sem kellett – nem lehetett. Ria, ez ma a probléma, nem a rasszizmus, nem a nacionalizmus, sőt, ha kicsit beleképzelem magam az Orbán fejébe, érteni vélem, miért próbálja valamelyest ellenőrzése alá keríteni a sajtót. Annyira legalább, hogy ezt a punnyadó, ám punnyadtságában még könnyebben hiszterizálható tömeget ne hergelje napra nap a média, a magunkfajta liberális értelmiségi pedig kerítse vesztegzár alá magát a gettójában, az említett tömeget úgysem érdekli, miről mit és hogyan gondolunk mi.

Most tők komolyan próbáltam ábrázolni a róla való fantáziámat, számolva a fickó mára bizonyosan professzionalizálódott pragmatizmusával, machiavellizmusával. Nézd csak meg, a populista transzparenszek mögött micsoda nyomatékkal kedvez a magyar nagytökének, hogy e tekintetben valóban egy nagy-nemzeti és korlátoltan liberális országot akar csinálni, azaz valódi sikerre, dicsőségre játszik, nem nagyon érdekli, hogy mennyien vesznek oda ebben az „országépítő” misszióban. Na, most felfüggesztem politizáló rohamomat, reggeli öt órát látok a kijelző sarkában, a szívem meg félrevereget, mondtam-e, hogy a tegnapi förtelmes szobafogság után ma

roppant nagyot úsztam, teljesen éhgyomorra, így nem is fulladtam, értetlenkedtem csak, hogy honnan a szufla. Kevés híján két és fél kilométert húztam le, egész jó idő alatt, ez is magyarázhatja közéleti nekibuzdulásomat.

És természetesen belenéztem most délelőtt is az *Index* blogjaiba, áll a bál, adnak-kapnak kölcsönösen a felek, gyalázzák egymást módfelett, az egyik blog szerzője idézi az *Amerikai Népszavás* cikkkel kapcsolatban a 19-es kalapácsos munkás-plakátot (vagy újságcímlapot?), azt, Ria, ami a Tanácsköztársaság örök emblémája lett. Vagy már a Károlyi-kormányé is? A munkás odasújt, odacsap - *Dönts a tőkét, ne siránkozz!*, a vers nekem máig az egyik kedvencem, azután nemsokára jön a fasiszta kommunizmusra való ráébredés, hogy az megy a valóságban, kiút pedig nincsen.

Fentebb, hajnalban ironikusan összefoglaltam, hogy ki miért hajlik erre vagy amarra, hogy igazságról legfőljebb dögmadártávtalból beszélhetünk, e tekintetben szégyenletesen egyszerű a dolog: a mindenkori kapcsolatrendszered, tevékenységed szerint formálódnak a véleményeid, így ha például fideszes képviselővé választanak és beülsz a parlamentbe, ott már kötelez a posztod, nem, nem holmi frakciófegyelem okán, hanem mert egzisztenciálisan, anyagi érdekből kell úgy minősítened a helyzetet, hogy ne árts magadnak vele. Bloggerek és kommentátoraik ezt tömören „nyelv-készségnek” szokták nevezni, magyarán azért nyald, ahonnan aranyat remélhetsz, na jó, ez már az én ordenáré asszociációm itt, de iszonyodom egy olyan önképtől, amely engem is ebbe a mindennapos önérdék-vezéreltségbe zárhatna be. De vajon e rettegésem révén nem gabalyodok-e bele még végzetesebben, még menthetlenebbül az önzésbe, a hazudozásba, az egyre rafináltabb, egyre kifinomultabb, egyre fojtogatóbb hazudozásokba? És mielőtt ezt tovább ragozom: vajon nem a hazugságba kényszeríti-e bele a tömegeket a PC állandó lobogtatása, a skizofrénia szocializáló kétszínűsködésbe, amivel például balról a Fideszt támadják szakadatlanul, és amely kétszínűsködés magát a kétszínűt is fojtott agresszivitással tölti fel, megmérgezi őt mindenestül, és így akarva sem képes jóindulattal nézni többé a másokra. Mi van, ha az Orbán is némiképp ennek a skizofrénia „hódog”, és rengetegen mások még, minden oldalon, és ki-ki a maga hatalmi potenciájától függően főzőcskézik a mérgevel, látja vendégül közétkeztetőjében a barátot meg az ellenséget is?

Kicsit hülyének is érzem magam most, amiért belegabalyodtam az aktuális szövegménybe, ráadásul te sokkal közelebről ismered az egész elfajzást, onnan jöve és gyakran visszatérve is a Balkánra, ahol iszonyatos és jóvátehetetlen pusztításokba torkollott a mocskolódás, bár megvallom, már ezt a „patetikus” szóhasználatot is röstellem, hiszen hányszor megtapasztaltam már, hogy nem igaz, nincs határa a borzalomnak. Sőt, azért mondom a borzalmat is, mert nem vagyok eléggé benne, nem mindennapi létformám az öldöklés, a nyílt öldöklés tudniillik. Mimózaként viszonyulok hozzá, ahogyan a saját eljövendő pusztulásomhoz napra nap szintígy.

Miért, miért sem, eszembe villant a Buñuel-Dalí *Andalúziai kutyájának* az a jelenete, amikor a becsapódó ajtó megfogja a Dali kezét, amely kinyílik, úgy emlékszem, és a tenyér tele van hangyával. Rendkívül erős kép, huszonevesen már ez hatott rám a legintenzívebben, és most az egész politikai botrány-elemzés ennek a „re-víziójába” lökött bele, egy ilyen tenyér-televény közelnézetébe, mintha a kéz tenyérvonalai

szedelőzködnének, bolyosodnának el, az aprónépség szedi fel a sors-vezetékét és mutatja azt meg eredeti nyughatatlanságában.

RV (2011. JAN. 5.)

Nézd, Jancsi, én nem vagyok újságíró, és így nincs újságírói nézőpontom sem; amikor közéleti reflexiókat írok, nagy ritkán, akkor a saját tapasztalataimból, élményeimből, érzéseimből és véleményeimből, gondolataimból indulok ki, majd, téve egy kört, érintve mások gondolatait, oda is érkezem vissza, tehát az individualitásomból és -ba, amire persze hat ez, az, amaz, még mennyire, főleg a balliberális vélemények, mert azon az oldalon okosabb és műveltebb, tájékozottabb emberek laknak, mint a jobboldalon, pláne a *jobbikon* – elsősorban azonban az irodalmi és művészeti és természeti élményeim hatnak rám ilyenkor is. Ezért nem is tudok politikai elemzést írni, és nincs türelmem elmélyedni a médiatörvény évtizedes előzményeibe, hanem az a kiindulási pontom, hogy engem megaláz, ha számomra idegen tisztviselők, ráadásul eleve rosszindulattal, nézik a két kezemet, amivel írok, illetve piros *cezúrával* – most véletlenül csúszott a betű! – aláhúzzák a mondataimat. Az olvasson, aki szeret. Na persze alább adom: aki nem rosszindulatú velem. Nem hagyom, hogy hivatalnokok nézzék a kezem, elhessegetem a tekintetüket. „Nem oly becses az irhám, / hogy érett fővel szóltanul kibírnám / ha nem vagyok szabad.” (Szavalok...)

Másrészt az igazságérzeteimet sérti, mert egy deklaráltan demokratikus országban az ilyen ormóltan büntetésekkel és beszüntetéssel, elbocsátásokkal fenyegető médiatörvény törvénytelen! Ha nem is tudom az igazságot, van azonban igazságérzetem, és annak sérülése, ezt te is jól tudod, ugyanúgy tud fájni, mint egy szerelmi vágás. De rossz erről beszélni. A blogokat meg a kommenteket én nem szoktam, nem bírom olvasni, azon a szinten nem érdekel az ügy. Valóban nagyon rossz nekem most éjjel után is erről írni. El is felejtettem más mondandóimat.

Egyébként tőled jó néven veszem, ha figyelmeztetsz akármelyik oldal hamisságára, aljasságaira. „Hamis, agresszív, reménytelenül aljas” – elég lesújtó a véleményed mindkét beszéd- és megnyilvánulás-módról, és amit a múltkor a ballib „öntetszelgő iróniájáról” és belső korrupsztásáról, szervilizmusáról mondtál, azt észbe vettem. Anyámnak könnybe lábad a „magyar” szeme OV nevének hallatára, meg hogy elénekelték a zombori polgári kaszinóban a Kossuth-nótát, meséli elragadtatottan, és én nem bántom őt túlságosan emiatt, ráhagyom, hanem az bánt, hogy az ilyen érzelmek és ragaszkodások elhomályosítják az ember szemét, hogy a politikába tuszkolják ezeket az érzelmeket az emberek, s hogy a politikusok csúnyán kihasználják ezeket az érzelmeket és ragaszkodásokat. Na de most tényleg abba hagyom ezt a témát, nem bírom most tovább.

Olyan gyönyörűséges volt ma a zúzmarás Népliget, mintha tündérbertben jártam volna. Jó három órát voltam kinn a fagyban. Azon gondolkodtam, hogy a tézisedbe, mely szerint a meghalt Isten bomlástermékei vagyunk, hogy illeszthető bele a sok-sok szépség és káprázatos forma, ami nem fér össze a bomlástermék-jellel. Nem

csak a fáké. Embereké is. Hogy ez a szépséglátás csak illúzió lenne, az ugyanúgy nem hisszük, mint azt, hogy a színek a szemünk illúziói. De ha minden szubjektív, akkor is, a szépség hogy fér bele ebbe az elméletbe?

Nem, torzó marad ez a levél, teljesen kiakadtam ezen a politizáláson, elvesztettem a fonalat... Ma Magyarországon a hazaszeretet formája a kritikai gondolkodás, ide jutottam politikai eszmefuttatásom végén. A munka meg a munkások helyzetéről én elküldtem neked egy hosszú TGM-tanulmányt, nem kaptad meg? És össze is foglaltam egyik levelemben a végét, kb. azt, amit most te írtál. Rettenetesen szomorú látni ezeket a teljesen elveszett és leromlott, fölösleges munkásembereket. Ám a tisztesebb középosztályról ezt nem mondhatom el. Ha látom őket, tudod mi jut néha eszembe? Hogy simán eltűrnének koncentrációs táborokat, csak valahol kint, hogy ne lássák és ne kelljen tudni róluk.

Ja, és az apokalipszis. Az szerintem ama másik időben, az abszolút jelenben, amit örökkévalóságnak vagy *öröknemlétnek* is lehet nevezni, amibe ez az abszolút jelen belerobban és ott szétpukkan, az szerintem ott folyamatos szaggatottsággal zajlik, de egy olyan ritmusra jár, amit nem tudunk követni, mert nem a mi óránk szerint ver. Az apokaliptikus látomások egyéniek. Egyszer azt írtad, hogy azt látom meg, ami már valami módon bennem van. Bennem vannak a kulturális toposzok is, Jánosban is ott voltak sűrűn. A *Jelenések* tehát megrajzolják azt, ami alaktalan, vagy aminek a formái kívül esnek az ember felfogóképességén, ahogy a szemének képességén bizonyos színek látása a színskála két végén túl.

A profán világban pedig itt vannak nekünk a hatalommal megvalósítható és konkretizálható bosszúfantáziák. Igen, lehet hatalom valakinek a jól fogó tolla is. Nyugodt lehetek ebből a szempontból, az enyém nem rendelkezik olyan tintával. A tiéd sem. A vágyam pedig az, hogy magamban vagy veled dulakodhassak, és ne az állami hatalmi dulakodások szaggassák föl a figyelmemet, mert akkor ilyenné tépődnek a leveleim, és most szinte mintha szíjat hasítottak volna a hátamból.

MJ (2011. JAN. 5.)

József Attila-idézetekkel argumentáltál, ahogy nekem minduntalan a *fortélyos félelme* ugrik be, és az, hogy vajon honnan bennünk az igazság képzete, hite, amely azt sugallja, mintha mégiscsak volna valami, amihez képest eldől, hogy helyesen vagy helytelenül döntöttél, okoskodtál stb. Ebből származik, bosszúfantáziaképp is, a jánosi Apokalipszis és mindenfajta apokalipszis, én valamelyest a tibeti *Holtak könyvét* is annak tekintem; vagy gondolj az iszlámra, ahol - úgy tudom - a vallási elragadtatottságot vagy az abból ihletődő gyauroldoklést örökérvényű jutalom várja odaát, örökgönyör. A gyauro pedig pokolra jut.

De honnan a *fortélyos félelem*? Nekem most onnan, hogy - és a te leveledből is ezt olvasom ki - nincsen semmiféle ilyen külső (transzcendens) avagy végtelenül belső (az előbbibe vetett hitből képződött lelkiismeret) támaszunk, ilyen értelemben originálunk, hanem csak a mindenkori intelligenciánk, amely sok-sokféle érintettségünket és motivációnkat latba vetve, mint egy számítógép, dobja ki végül a helyes

döntés eredményét. Vagyis legvégül, igen, valóban a *fortélyos félelem* igazgat benünkét. És még mindig naiv ábránd pl. a *Könnyű, fehér ruhában*, amit pedig annak idején egy rendkívül radikális, hiperrealista versnek gondoltam, holott, a fentebbiek fényében, egy lófaszt, dehogyis indulok el az istenek ellen, vagy ha mégis, akkor legfőljebb egy megvezetett fanatikus vagy elszállt fantaszta vagyok.

Hajlok azt gondolni, hogy József Attila is ebbe gabalyodott bele, egyszerre vágyott végtelenül a megigazulásra, s látta ugyanakkor, hogy ilyen nincs, például a végtelenül pragmatikus gondolkodású Illyést többen szeretik (lásd: *Egy költőre*), mint őt, megbízna benne, ha nem tévedek, 37-ben Illyés már főmunkatársa a *Nyugat*nak, Babitsnak mindenesetre fő intendánsa (utalás az M1-re), Attilát pedig már a saját szerkesztő barátai is kínosnak érzik. Valamiképpen mindenki megtalálja a szociális (és vele alighanem egzisztenciális) bázisát, függetlenül a világnézetétől – abban az értelemben függetlenül, hogy a világnézeti szempontja bármi lehet, csak egyezzen még rajta kívül annyi és annyira tehetős ember szempontjával, akik emígy védőhálót képeznek egymás számára, olyannyira méghozzá, hogy az ellentábor is csak ekkor hajlandó szóba állni vele.

Tudom, úgy hangzik ez, mintha magam elé toligálnám most az ő történetét, pedig elsősorban nem ez a szándékom, csak éppen őt ismerem aránylag a legjobban ahhoz, hogy élni tudjak a példájával. Úgy is, mint ami újra meg újra elgondolkodtat az ember egyáltalánban igazságességéről, hiszen ha jobban megfigyeled, valami módon mindenki csak a magát mondja, félek, én is, hiába igyekszem a számomra hozzáférhető összes szempontot figyelembe venni mérlegelésemben. A félelem épp azért fortélyos, mert az életöztönöm és az igazságvágyam (identitásom, amely magában is rendkívül problematikus) kevercséből dolgozik, mint valami robbanóanyagból, amelyet aktiválhatok éppen muzulmán módra is. Akkor legyőztem, ugye, a félelmemet, a szent ügy érdekében sk. robbantottam magamra kevercsemet, lehetőleg minél több átkozott gyaurt ragadva magammal. Muzulmán Hermész a gyaur transzcendens turistákat. Tekintsünk el itt attól, hogy öngyilkos merénylőink miféle számító, agyafűrt megbízóknak dolgoznak – haha!, munka! –, miféle nagyon is evilági haszonlesés vezet (meg) őket. József Attila senkit sem rántott magával, amikor sínre kerítette magát, pedig előzőleg nagyon szeretett volna így tenni (mint Kleist pl.), de pechje volt, végül mégse termett számára virág (Flóra).

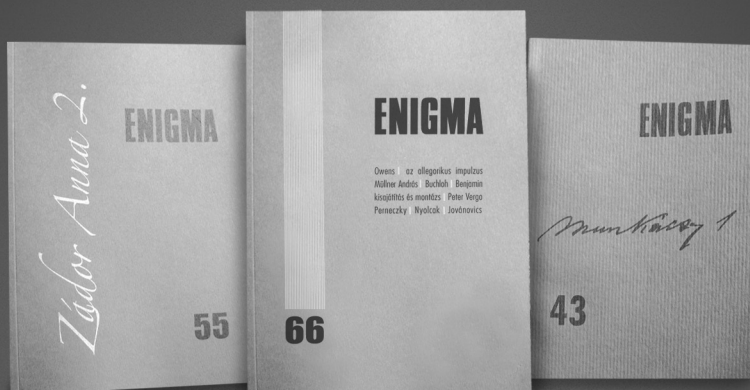
Bevallom, én már nem is nagyon ambicionálok, hogy tartson velem valaki odaát, lehetőleg minél több ellenségem és/vagy a legkedvesebb egyetlenem. Kiöregedtem ebből az igényességből. Viszont eszelősen vágyom megtudni, megérteni valamit ebből a hol elámitó magátólértetődéséből, hol semmiféle damaszkuszi-val nem megoldható gordiusziból (bocs a zsúfolásért), lelépésemig még kiszelídíteni némely görcsikéket eme bogból, ám semmiképpen sem tovább szaporítani, keményíteni a fajtáját. Harcos pacifizmusom innen, innen, ha sétálóutca-számba veszem a lövészárkok közötti mezsgyét. Természetesen ezt is azért rossz lelkiismerettel teszem (amikor teszem), nem lévén biztos benne, hogy a táplálkozási reflexnél előbbre valónak tekintem a belátás szükségét.

Mert hát mit is szeretnék belátni és beláttatni másokkal, mit azon kívül, hogy emberi szabadságunkkal csak belegabalyodnunk sikerült a láncolatba, hogy – szó

szerint - nincs az az Isten, aki kiségeíthetne bennünket ebből a csávából. Írom a verseket, már amikor írom, azok időnként felüdítenek, jólesően megmozgatják szellemízületeimet, politikai-társadalmi kérdésekben azonban nem igazítanak el, és főleg nem vígasztalnak, nem nyugtatnak meg. Hogy is tehetnék, amikor azt tapasztalom, hogy a piacon már csak amolyan csomagolóanyagnak és csomagolásformának megy(ek) el, díszpintyizálódok a piacon, s még büszke lehetek rá, ha nem papagájizálódok.

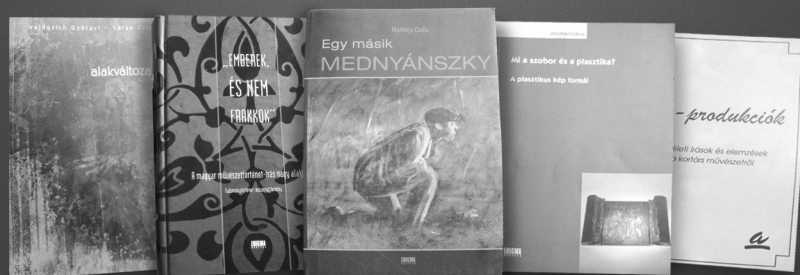
Mert rendre találkozom a különféle orgánukokban a hely szellemének túl-megfelelő művekkel, ritkábban olyanokkal, amelyek a hely szellemével mintha kicsikét szembe mennének. Közelebbről (vagy éppen madártávlatból?) megvizsgálva: csupán a hely szellemének tágasságát, nagyvonalúságát hivatottak tanúsítani. Erősebb, és a hely szellemével szemben távolságtartó művekkel annál ritkábban van találkozásom, még ennél is ritkábban független (= szabad) gondolkodású művekkel, olyanokkal, amelyekből sugárzik a szerző megvesztegethetetlensége - most szándékosan mondtam rosszul, hogy javíthassam: megvesztegethetőségének az a tudata, amely legalább esélyt ad a dolgok továbbgondolásához. Ez volna, Ria, szerintem az igazán kritikai attitűd, evvel volna nagy öröm találkozni időnként, és ez történik meg egyre ritkábban, a *fortélyos félelem* eredményeképp.

Tekintse meg kiadónk kínálatát
és rendeljen
kedvezményes kiadói áron!

Az Enigma még kapható korábbi számainak listája és a Meridián Kiadó egyéb kiadványainak leírása megtekinthető honlapunkon:

<http://meridiankiado.hu>

Az előfizetési lehetőségről, régebbi számaink és könyveink vásárlásáról érdeklődjön az enigmaterjesztes@gmail.com címen!

MERIDIÁN
MERIDIÁN KIADÓ

STUDIO 1900
GALÉRIA
SZABÓ ÁGNES
BUDAPEST XIII
BALZAC U 30

NYITVA MUNKANAPOKON: 11-18-IG

